

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Významné osobnosti křesťanských dějin v českých
zemích**

Přemyslovci a jejich svatí

Plzeň 2016

Blanka Bartoňová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Významné osobnosti křesťanských dějin
v českých zemích**

Přemyslovci a jejich svatí

Blanka Bartoňová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

OBSAH

1	Úvod.....	5
2	Křesťanství.....	7
3	Kanonizační právo	9
4	Slované.....	10
5	Přemyslovci	13
5.1	Ludmila.....	17
5.2	Václav	19
5.3	Vojtěch.....	21
5.4	Anežka	22
6	Mýty a legendy	24
6.1	Ludmila – srovnání	26
6.2	Václav – srovnání	29
6.3	Vojtěch – srovnání	32
6.4	Anežka – srovnání	35
7	Dotazník – praktická část.....	37
8	Legendy – české překlady.....	38
8.1	Legenda Crescente fide.....	39
8.2	Gumpold, život Václava, knížete českého	41
8.3	Mnich břevnovský, Život a umučení sv. Václava a báby jeho sv. Ludmily.....	43
8.4	Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka	46
8.5	Legenda o blahoslavené Anežce	48
9	Závěr	50
10	Seznam použité literatury	53
11	Resumé.....	57
12	Přílohy.....	58

1 ÚVOD

Mezi nejdůležitější epochy českých dějin patří tzv. období vlády Přemyslovců. Tento český knížecí a královský rod byl jedinou dynastií s českým původem. Po jejich vymření již vládli pouze panovníci původem cizí. Přemyslovský přínos v 9. - 14. století pro vývoj českých zemí byl nezměrný. Slavný rozvětvený rod formoval českou zemi, dobýval území, vládl z trůnu knížecího i královského, intrikoval, miloval, nenáviděl, zakládal města, válčil, filozofoval a věřil. Víra v Boha a křesťanství bylo neodmyslitelně spjata s každodenním životem. Význam Přemyslovců přesahuje ale také až do křesťanského náboženství, jelikož někteří z nich byli tzv. kanonizováni, svatořečeni, neboli prohlášeni za svaté. Ti z přemyslovského rodu, kteří byli za svaté prohlášeni, žili svůj tehdejší lidský, pozemský život, řádným a chvályhodným způsobem. Jejich smrtí pak započala nová etapa – uctívání či přímo kultu. S tímto slavným rodem je spojeno sedm světců. Dle Kubína jsou to kněžna Ludmila, kníže Václav, princezna Mlada, biskup Vojtěch, poustevník Vintř (kmoťr knížete Břetislava I.), opat Prokop a abatyše Anežka.¹

Cílem této práce je nastínění základní rodové linie Přemyslovců a představení historicky nejvýznamnějších ze svatořečených. Svatou Ludmilu, svatého Václava, svatou Anežku a svatého Vojtěcha. Seznámení nejen s jejich světským životem, ale i posmrtným, ke kterému se váží mnohé legendy, kroniky a pověsti. Součástí práce budou i kapitoly přinášející základní informace o křesťanství, neboť právě tímto náboženstvím byli za svaté prohlášeni, a pak i kapitola o samotném procesu kanonizace. Po těchto částech se již bude bakalářská práce kompilační metodou za pomoci odborné literatury věnovat samostatně jednotlivým svatým. Nejprve budou představeni jako osoby historické a poté jako svatí, pomocí psaných legend a hagiografie, dle legend jako příběhů o svatých osobách, popisující jejich život světský jdoucí k životu posmrtnému. Získat slávu nebeskou bylo ve středověku nejdůležitějším cílem života pozemského. Hagiografické prameny byly psané staroslověnsky nebo latinsky a jsou zachované v opisech z pozdějších dob. Část práce se věnuje legendám a pramenům přeloženým do českého jazyka.

Součástí této bakalářské práce je i část praktická, a tou je průzkum formou dotazníků, které byly předloženy různým respondentům. Praktické výstupy průzkumu doplňují v závěru srovnání s literaturou. Dotazník je součástí příloh.

¹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*, s. 6.

Dalším záměrem bylo také zařadit jako přílohu autorské fotografie hrobů, kde jsou uloženy ostatky světců. Nebylo to však možné, jelikož takovéto církevní památky je zakázáno fotografovat. V příloze proto budou jen fotografie venkovních pohledů v bakalářské práci zmiňovaných historických objektů.

2 KŘESŤANSTVÍ

Křesťanství je monoteistické náboženství, znamená víru v Ježíše Krista, v němž Bůh vystupuje ve třech osobách, Bůh Otec, Syn i Duch svatý. Bůh, který je milující a odpouštějící, přináší poselství o tom, že soudit může jen Bůh, a víru ve svatou obecnou církev. Křesťanství spojuje společenství lidí, které nese název církev. Tyto lidi sjednocuje křest, bohoslužby, modlitby, spása. Tím, že církev zdůrazňovala rovnost v postavení, rostla její členská základna. Křesťanství získávalo i členy vyšších vrstev. Tím profitovalo i mocí politickou. Důsledkem bylo to, že v roce 313 císař Konstantin vydal toleranční patent a tím došlo k zrovnoprávnění křesťanství s ostatními náboženstvími.²

Roku 1054 se katolická církev rozdělila na katolickou (římskokatolickou) a východní (pravoslavnou).³ Stěhování národů a rozpad římské říše umožnil vznik nových státních útvarů. Významný byl vznik Franské říše a její christianizace králem Chlodvíkem. Pohanská náboženství, která vyznávaly přistěhovalé kmeny, byla dobrou záminkou k výbojům. Pohané věřili v přírodní síly, svým bohům obětovali, žili podle potřeb svého těla. Byli cílem, který si mohli mocní světa pod záminkou šíření křesťanství podrobit.⁴

Christianizace české země je doložitelná věrohodně ze záznamu Letopisů kláštera ve Fuldě, které praví, že roku 845 dal východofranský král Ludvík Němec pokřtít 14 českých vévodů v Řezně.⁵ Řezno je původní biskupské misijní sídlo pro Čechy.⁶ Přemyslovec Bořivoj přijal křest od Metoděje na Moravě někdy mezi rokem 874-885. Tím došlo k otevření dveří Čech pro šíření křesťanství z Moravy. Tímto aktem byla také splněna podmínka opravňující vládnout, Čechy mohly začít budovat stát.⁷

S Bořivojem je spojena nejstarší prokazatelná historie Pražského hradu. Podle Kristiána dal postavit svatyni ke cti Panny Marie⁸, což je doloženo archeologickými nálezy.⁹

² DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Religionistika*, s. 86.

³ DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 110.

⁴ ŠOLTĚSZ, Štěpán. *Dějiny křesťanské církve*, s. 39–40.

⁵ BARTOŇKOVÁ, Dagmar a kolektiv. *Magnae Moraviae fontes historici = Prameny k dějinám Velké Moravy, Annales et chronicae*, s. 90.

⁶ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 103–105.

⁷ Tamtéž, s. 112–114.

⁸ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, Legenda Kristiánova*, s. 87.

⁹ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 122.

Praha potřebovala svého biskupa, který by světil nové chrámy. Až v roce 973 bylo biskupství založeno na základě výsledku jednání Mlady, dcery Boleslava I., s papežem. Prvním pražským biskupem se stal biskup Dětmar ze Saska, tím se Praha po stránce církevní osamostatnila a podléhala rovnou mohučskému arcibiskupství. Biskupským kostelem se stal Chrám svatého Víta, který založil kníže Václav.¹⁰

V roce 1344, za vlády Jana Lucemburského, českého krále, a moravského markraběte Karla IV., bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství. Prvním arcibiskupem byl jmenován Arnošt z Pardubic.¹¹

¹⁰ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 150–151.

¹¹ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 530.

3 KANONIZAČNÍ PRÁVO

Svatá osoba je ustálené sousloví, které se užívá v souvislosti a pod vlivem křesťanské tradice a to ve smyslu kladném, ušlechtilém, mravně dokonalém, hodném následování.¹²

Aby osoba mohla být prohlášena za svatou osobu, musí proběhnout proces, který se nazývá kanonizace. Tento proces završuje dokazování kandidátů, kteří odevzdali život mučednictví nebo praktikovali či praktikují ctnosti, které církev oslavuje. Takto je souhlasně vedeno a činěno jak v katolické, tak i pravoslavných církvích. Dokazování zázraků má svá pevná pravidla, která byla staletí formována, vyvíjela se a zdokonalovala se. Současné právní normy byly vydány v Polsku a pro praxi Kongregace pro záležitosti svatých byly přeloženy dr. Poláškem do českého jazyka v knize autora kněze Henryka Misztala *Kanonizační právo: podle zákonodárství Jana Pavla II.*

Právo kanonizační se dělí na právo materiální a právo formální nebo procesní. Materiální právo obsahuje pojem dokonalosti a svatosti, který je završen výrokem církve. Výrok může být kanonizace, beatifikace a schválení zákonného kultu. Filozofické a teologické pojmy slouží jako základ pro úvahy právní povahy. Neuchopitelné, někdy nevysvětlitelné skutky, činy, záležitosti jsou mapovány, konkretizovány, rozebírány a ustanoveny. Právo formální nastavuje samotné procesy, pravidla, podmínky k zahájení záležitostí, důkazy a šetření, formuláře.¹³

Samotnou nejvyšší autoritou kanonizace je Svatý otec. Katolická církev jej považuje za zástupce Boha na zemi, který je neomylný v otázkách víry.¹⁴

Veškerá šetření a dokazování probíhají dle norem. Samotné normy se vyvíjely, jiné postupy prokazování svatosti, ctností, mučednictví byly ve středověku oproti moderní době. Soudní šetření dnes hlavně využívá vědu a přesvědčivé důkazy.¹⁵

¹² HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*, s. 192.

¹³ MISZTAL, Henryk. *Kanonizační právo: podle zákonodárství Jana Pavla II.* Překlad František Polášek, s. 25.

¹⁴ DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Náboženství: Dějiny a současnost*, s. 79.

¹⁵ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, s. 7.

4 SLOVANÉ

Bakalářská práce má představit Přemyslovce a jejich svaté. Je nutné uvést, jak se rod dostal do popředí na území dnešních Čech a zdůvodnit důležitost přijetí křesťanství pro jejich vedoucí postavení, vše ve spojení se Slovy a Velkou Moravou.¹⁶

Porážka Avarů Karlem I. Velikým v roce 796 byla zlomovým okamžikem, kdy se Slované uchytili na území v prostoru, který je dnes označen jako českomoravský. Jsou o nich zprávy již písemné, od arabských obchodníků, ve franských kláštorech. Existuje i písemný pramen zvaný *Geograf bavorský*. Není zcela jasné, jak početné byly zde žijící kmeny. Prameny uvádějí jejich název Bohemi, což je název starého keltského kmene Bójů. Kmeny v této době nežily harmonicky, ale zachovaly si suverenitu. Byly velmi bojovné. Zmínka o neustálých soubojích a bojích o moc je zaznamenána již v *Kosmově kronice*. Franská říše ovládla někdejší území Panonie. V české kotlině byla tři kmenová uskupení s centry ve středních, severozápadních a východních Čechách.¹⁷

Do naší vlasti se křesťanství dostalo prostřednictvím knížat právě z Franské říše. Prvopočátkem byla Velká Morava. Morava v 9. století byla jednotným státním útvarem, zachovala si suverenitu. Nejstarším panovníkem byl Mojmir. Ten vládl kolem roku 830. Ve stejné době panoval v Nitransku kníže Pribina. V Nitře byl již někdy mezi lety 821-836 vysvěcen kostel. Mojmir si nad Pribinou zajistil převahu a Nitransko připojil k Moravě. Po Mojmirovi nastoupil kníže Rastislav, což byl Mojmirův synovec. V té době Morava respektovala východofranskou říši a knížata uznávala její nadvládu. Začíná období, kdy se dynamicky rozvíjely politické dějiny. Objevil se nový název Velká Morava. Velkomoravská říše byla prvním státním útvarem, který se dá označit jako prvotní forma státu.¹⁸

Rastislav byl výborný politik. Formálně uznával nadvládu východofranské říše v čele s králem Ludvíkem II. Němcem. Ale navázal styky i s byzantskou říší. Kolem roku 860 vyslal posly s žádostí o misii, která by kázala křesťanství srozumitelným jazykem. V té době byla liturgickým jazykem pouze latina, řečtina a hebrejšтина. V Římě byl odmítnut, ale uspěl v Konstantinopoli.¹⁹ A tady začal známý

¹⁶ KRÁLÍK, Oldřich. *K počátkům literatury v přemyslovských Čechách*, s. 8.

¹⁷ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 25.

¹⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁹ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*, s. 47–48.

příběh misie Konstantina-Cyrila a jeho bratra Metoděje, který je již zmíněn v *Kristiánově legendě*.²⁰

Slované byli původně pohané. Okolní svět byl v 9. století spíše již křesťanský. Šíření křesťanství bylo vhodnou záminkou pro ataky na slovanské země a to hlavně ze strany franské z taktických důvodů, kvůli ochraně, knížata společně s vyššími vrstvami společnosti přijímala křest, postupně se křesťanská víra šířila i v nižších vrstvách. Roku 863 se obrátil velkomoravský kníže Rostislav na byzantského císaře Michala III. s žádostí o založení vlastní církevní samosprávy. Velká Morava se tak měla zbavit vlivu germánských biskupů a zřídit si nezávislé biskupství. Konstantinopolský patriarcha vyhověl Rostislavově prosbě a vyslal na Moravu Cyrila s Metodějem, duchovní znalé slovanského jazyka. Bratři sestavili staroslověnskou abecedu - hlaholici a vytvořili pro Moravany srozumitelný spisovný slovanský jazyk. Ten nakonec úspěšně obhájili jako jazyk liturgický a přeložili do něj i bohoslužebné texty. Roku 863 přišli byzantští duchovní na Velkou Moravu. Vytvoření nového jazyka napomohlo k rozkvětu slovanského písemnictví a sehrálo zásadní úlohu v existenčním zápase našeho národa a naší svébytnosti v rámci západní Evropy. Tak se začala psát jedna z významných kapitol historie Slovanů, došlo k zformování suverénní křesťanské liturgie s vlastním bohoslužebným jazykem.²¹

Konstantin (Cyril) a Metoděj sloužili mše, vyučovali slovansky, a ne latinsky. Z Říma byli kvůli tomuto napadení, tam slovanskou liturgii obhájili a ta byla oficiálně přijata. Cyrilometodějská misie dosáhla vysvěcení svých žáků přímo v Itálii, kde byl Konstantin jmenován biskupem. Konstantin se již na Velkou Moravu nevrátil, onemocněl, vstoupil do kláštera, přijal jméno Cyril a 14. 2. 869 zemřel. Metoděj se stal moravským biskupem a panonským arcibiskupem. Na Moravě stále probíhaly spory o kázání ve staroslověně. Východofranští církevní hodnostáři neustále napadali liturgii slouženou podle byzantského vzoru včetně jeho výkladu Ducha svatého.²²

Kníže Rastislav měl synovce Svatopluka. Ten chtěl mocensky ovládnout celou Moravu, nestačilo mu pouze nitranské knížectví. Po smrti Rastislava nastoupil roku 870 na knížecí trůn. Za jeho vlády knížectví dosáhlo největšího rozmachu jak územního, tak společenského. Stojí za zmínku, že roku 872 mu český

²⁰ KRÁLÍK, Oldřich. *K počátkům literatury v přemyslovských Čechách*, s. 10.

²¹ BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*, s. 47–48.

²² Tamtéž, s. 49.

kníže Bořivoj pomohl vytlačit franské utlačovatele za hranice státu. Dokonce po Bořivojově smrti převzal Svatopluk vládu i nad Čechami.²³

Po nástupu Svatopluka na knížecí stolec roku 870 začalo docházet i ke sporům mezi ním a Metodějem. Pře s bavorskými biskupy začaly ohrožovat státnické zájmy Svatoplukovy. Docházelo i k různým kompromisům. Používalo se slovanské písmo, evangelium se na Velké Moravě četlo nejdříve latinsky a poté pro prostý lid slovensky.

Metodějovi byli podřízeni Wichting Bavor a Gorazd. Toho určil Metoděj za svého nástupce. Ale po smrti Metodějově roku 885 ztratila slovanská misie sílu. Svatopluk po Metodějově smrti slovanské kněze vyhnal z Moravy. I to bylo jedním z důvodů zániku Velké Moravy.²⁴

Roku 894 Svatopluk zemřel, na knížecí stolec nastoupil jeho syn Mojmir II. Ten knížectví neudržel. Velká Morava se rozpadla. Kočovné maďarské kmeny podnikaly výpady, Panonie, Čechy, Nitransko se odtrhly. Panovníkova smrt vždy byla

zatěžkávací zkouškou pevnosti země. Svatopluk byl silnou personou a té Mojmir II. nedosahoval. Maďarské výboje decimovaly obyvatelstvo, padla vládnoucí dynastie a rozpadla se církevní organizace. Velká Morava byla raným typem státu s kořistnickými zákonitostmi s ústředním jádrem. To Maďaři zničili roku 902 a tím došlo k rozpadu tohoto významného územního celku. Dominantní roli přebraly Čechy s Přemyslovci.²⁵

²³ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 14.

²⁴ BERANOVÁ, Magdaléna. *Slované*, s. 49–50.

²⁵ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 29–33.

5 PŘEMYSLOVCI

České kmeny válčily během 9. století s germánskou Franskou říší za pomoci Slovanů z Velké Moravy.

V České kotlině v 9. století vládl kníže Bořivoj s manželkou Ludmilou. Bořivoj byl pokřtěn na Moravě a tím přijal slovanské křesťanství, které bylo kulturně a politicky jiné než Němci šířené křesťanství západní. Významný počín bylo založení křesťanského kostela na Levém Hradci a dále to, že přenesl vládnoucí moc do Prahy.²⁶

České kmeny pod vedením Přemyslovců a charvátská knížata se staly spojenci Franské říše. Po jejím zániku vznikla říše německá, kde zápolily o dominantní místo kmeny Sasů a Bavorů.²⁷

Po Bořivojově smrti roku 889 přebral vládu jeho syn Vratislav I. s manželkou Drahomírou. V té době si Bavoři nárokovali české území, které církevně podléhalo od roku 895 řezenské diecézi. Po Vratislavově smrti roku 921 se nemohl ujmout vlády nezletilý Václav a vznikl spor o moc mezi jeho babičkou Ludmilou a jeho matkou Drahomírou. Tento boj o moc skončil násilnou Ludmilinou smrtí roku 921 na Tetíně. Poté se roku 924 ujal vlády vzdělaný Václav.²⁸

Václav byl slovansky vzdělán²⁹, ale roku 929 byl Sasem Jindřichem I. donucen k poddání se Sasku.³⁰

Za jeho panování se rozšířilo malé pražské knížectví, založil kostel sv. Víta a celkově posílil postavení svého knížectví vůči okolním panovníkům. 28. 9. 935 byl zavražděn na pokyn svého bratra Boleslava ve Staré Boleslavi. Důvodem politickým bylo, že Boleslav byl přívrženec Bavorů a vražda byla reakcí na Václavovo přiklonění se k Sasku.³¹

Boleslav I. zvaný Ukrutný (935-972) byl velice úspěšným panovníkem, který se postavil proti říši. Za jeho vlády v Praze stály kamenné budovy, razil mince - stříbrné denáry, expandoval směrem na východ, na Moravu a dále až na Slovensko, vše pod záminkou šíření křesťanství. Za pomoci dcery Mlady založil první klášter benediktýnek u sv. Jiří na Pražském hradu, kde se Mlada stala abatyší. Tento klášter

²⁶ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 43–44.

²⁷ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 33.

²⁸ Tamtéž, s. 34–35.

²⁹ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 99.

³⁰ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 429.

³¹ Tamtéž, s. 426–431.

se stal centrem kultu svaté Ludmily. Roku 973 bylo založeno pražské biskupství v čele s prvním pražským biskupem Sasem Dětmarem.³² To již byl pravděpodobně od roku 972 u moci Boleslav II. Pobožný. Jeho synové byli Boleslav III., Jaromír a Oldřich.³³

Slavníkovcům patřila východní a jižní polovina Čech, byli pravděpodobně boční větví Přemyslovců. Na svém sídle v Libici nad Cidlinou začali razit mince a překážet polskému knížeti Měškovi I., který měl za manželku Přemyslovnu Doubravku. Nepřátelství mezi Slavníkovci a Přemyslovci skončilo vyvražděním Slavníkovců roku 995 na hradišti Libice a jeho obsazením. Touto tragickou událostí bylo dosaženo násilného sjednocení českého státu.³⁴ Přeživší Slavníkovec Vojtěch byl roku 982 za podpory Boleslava II. povolán druhým pražským biskupem. Prosazoval kosmopolitní křesťanství proti rodovým zvyklostem. Sám zahynul za misie v Prusku 23. 4. 997.³⁵

Boleslav III. Ryšavý nastoupil na trůn roku 999. Měl mnoho problémů v zemi, konflikty s bratry, revoltu s mocným rodem Vršovců. Roku 1002 byl dosazen Přemyslovec Vladivoj. Vládl krátce, pouhý rok. Konflikty bratrů Boleslava III, Jaromíra a Oldřicha se odrážely ve vývoji země, která trpěla. Poměry se upravily až roku 1034, když nastoupil na knížecí trůn Břetislav, nemanželský syn Oldřicha a neurozené Boženy. Ten své postavení stabilizoval sňatkem s Jitkou ze Schwenfurtu. Upevnil svou pozici knížete, byl jediný žijící mužský potomek vládnoucího rodu Přemyslovců. Zklidnil poměry v zemi a v Praze cílil na zřízení arcibiskupství. Vyplenil Hvězdno a ostatky sv. Vojtěcha přenesl do Prahy. Nad Vojtěchovým hrobem měl vyhlásit roku 1054 nejstarší český zákoník, stařešinský řád, což je právo vlády pro nejstaršího legitimního Přemyslovce.³⁶

V následujících letech tento nadělal spoustu kolizí. Sám Břetislav měl pět synů - Spytihněva, Vratislava, Otu, Kondráda a Jaromíra. Po Břetislavově smrti roku 1054 nastoupil na knížecí stolec Spytihněv a po něm roku 1061 Vratislav II. Ten měl konflikty se svým bratrem Jaromírem, který byl od roku 1068 pražským biskupem. Vratislav II. vystavěl monumentální sídlo na Vyšehradě. Zapojil se do bojů o investituru, což byly boje o to, kdo má právo určit papeže. Za to získal od císaře

³² TŘEŠTÍK, Dušan a kolektiv. *Králové a knížata zemí Koruny české*, s. 144–149.

³³ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 37–38.

³⁴ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 5–6.

³⁵ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 8–11.

³⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 56–57.

Jindřicha IV. roku 1085 nedědičnou královskou korunu.³⁷ K této příležitosti byl objednan a napsán Kodex vyšehradský. Po jeho smrti nastaly spory o následnictví.

Dalším významným milníkem byla roku 1126 bitva u Chlumce, kde sehrál významnou roli kult svatého Václava – ochránce.³⁸ Vyhrál ji Soběslav I., nejmladší syn Vratislava II., proti saskému králi Lotharovi III. a Otovi II. Olomouckému.³⁹ Po smrti Soběslavově nastal opět zmatek a výsledkem byla roku 1140 volba Vladislava II. syna Vladislava I. Nový kníže získal respekt českých předáků. Jeho hlavním rádcem se stal pražský biskup Daniel, velmi vzdělaný muž znalý vysoké církevní politiky. Roku 1158 získal Vladislav II. dědičný královský titul jako odměnu od Fridricha Barbarossy za pomoc při dobytí Milána.⁴⁰

V zemi nastaly opět zmatky ve vládnutí. Bedřich, syn Vladislava II., Soběslavovi II., knížeti sedláků, postoupil trůn, od roku 1189 vládl Konrád Ota. Ten stačil vyhlásit v Sadské Statuta, kdy šlechta dosáhla svého uznání jako stavu včetně dědičných práv.⁴¹ Po jeho smrti 1193 byl dokonce dosazen na trůn biskup Jindřich Břetislav, kdy se spojila vláda v knížectví s biskupstvím.⁴²

V roce 1197 nastoupil na trůn Vladislav Jindřich, ale téměř vzápětí se vzdal vlády ve prospěch svého bratra Přemysla Otakara I. Ten získal od císaře římského Fridricha II. Sicilského roku 1212 Zlatou bulu sicilskou, kterou byla uznána práva a privilegia pro českého krále.⁴³ Za doby jeho vládnutí stojí za zmínku spory s pražským biskupem Ondřejem o církevní svobody v Čechách. Měl děti Václava I, Anežku Českou, Dagmar Dánskou a Adlétu Míšeňskou. Roku 1216 určil primogeniturou Václava I., což bylo ustanovení nejstaršího syna nástupcem.⁴⁴

Václav I. přebral vládu roku 1230. Usiloval o Rakousko, uchránil Čechy před atakem Mongolů. Morava byla vydrancována, ale legendy Václava I. vylíčily jako energického vladaře. Za Václava I. vzniklo mnoho vesnic a měst emfyteusí, což byla vlastně vnější kolonizace.⁴⁵

³⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 106–107.

³⁸ Tamtéž, s. 397.

³⁹ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 153.

⁴⁰ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 55.

⁴¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 324.

⁴² ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 56–58.

⁴³ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 165.

⁴⁴ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 297–299.

⁴⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: Český stát a společnost ve 13. století*, s. 81–82.

Přemysl Otakar II., král železný a zlatý, přebíral vládu roku 1253 v průběhu bojů na jižním pomezí země. Za své vlády rozšířil území směrem na sever, kde založil město Královec, dále připojil Chebsko, na jihu pronikl až k Jadranskému moři. Přemysl Otakar II. byl silným králem, kterého se okolní panovníci zalekli a zvolili raději za říšského krále roku 1273 Rudolfa I. Habsburského.⁴⁶ Postupnými cílenými kroky Přemysl Otakar II. zůstal bez spojenců a zůstaly mu pouze Čechy s Moravou. Padl v bitvě na Moravském poli roku 1278.⁴⁷ Vdova královna Kunhuta povolala Otu Braniborského na ochranu svou, nezletilého syna Václava II. i země. Ve výsledku byl Václav II. internován na hradu Bezděz, odkud se Kunhutě podařilo utéci. V zemi udeřila neúroda, nastoupil hladomor, nastala destrukce společnosti. Po složitých jednáních byl Václav II. vykoupen ze zajetí a přebíral vládu roku 1283.⁴⁸

Václavova vláda byla zpočátku ovlivněna mocným rodem Vítkovců. Sňatek s Gutou Habsburskou uklidnil na chvíli i vztahy s Habsburky. Druhý sňatek s Eliškou Rejčskou přinesl i zisk polské koruny. Těžba stříbra přinesla bohatství zemi. Václav II. založil Zbraslavský klášter, začal razit pražské groše. Roku 1305 náhle zemřel.⁴⁹

Nástupcem se stal šestnáctiletý Václav III. Otec mu zanechal bohatou zemi, ale Václav III. byl ještě nezrálý. Oženil se s Violou Těšínskou a soustředil se na obranu Polska. Při šikování vojsk byl ale 4. srpna 1306 v Olomouci zavražděn. Přemyslovci vymřeli po meči.⁵⁰

Touto smrtí skončila kapitola o době přemyslovské a začala kapitola o době lucemburské, když se Jan Lucemburský oženil ve Špýru s dcerou Václava II. Eliškou Přemyslovnou.

⁴⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: Český stát a společnost ve 13. století*, s. 110–134

⁴⁷ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 82–83.

⁴⁸ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 328–329.

⁴⁹ Tamtéž, s. 329–331.

⁵⁰ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995–1310*, s. 189–190.

5.1 LUDMILA

První historicky doloženou Přemyslovnou, zakladatelkou rodu, byla Ludmila. Písemný pramen, *Kosmova kronika*, ale pochází z doby až dvě stě let po její smrti. Podrobnosti o životě svaté Ludmily pocházejí výhradně z legend, ale jako osoba musela existovat, lze předpokládat, že svatý Václav prarodiče musel mít.⁵¹

Ludmila byla roku 874 provdána za Přemyslovce Bořivoje. Pocházela z Pšova, dnešního Mělníka, který sousedil s Bořivojovým územím. I tato informace sděluje, jak velké, respektive malé území Přemyslovci měli k dispozici. Z tohoto sňatku se narodilo šest dětí. Známe pouze jména dvou synů a to Spytihněva a Vratislava.⁵²

Bořivoj byl pokřtěn samotným Metodějem. Ludmila, původně pohanka, také přijala křest. Toto byl velký vývojový mezník Čech. „Přijetí křesťanství umožnilo Přemyslovcům získat politickou převahu a nadvládu nad ostatními kmenovými knížaty v Čechách.“⁵³ Bořivoj s Ludmilou nechali založit kostel Panny Marie v blízkosti kamenného stolce Žiži, kde docházelo k jmenování českých knížat. Tím se stala Praha novým ústředním místem vznikajícího státu. Poté tam začala i výstavba hradu, který byl sice skromný, neveliký, ale stal se znakem panovnické moci.⁵⁴

Bořivoj zemřel mladý, bylo mu 36 let, a vdova Ludmila se chopila vlády za své nezletilé syny.⁵⁵ Mladší syn Vratislav si vzal za manželku Drahomíru, která sice pokřtěná byla, ale pocházela z pohanského rodu Stodoranů. Z tohoto svazku se narodil Václav, pozdější patron české země, a Boleslav.⁵⁶

V roce 915 zemřel starší Spytihněv a vládu přebíral Vratislav. Roku 921 skončil Vratislav a Drahomíra přebírala vládu za své nedospělé syny. Ludmila opustila Pražský hrad a přemístila se na Tetín. V této vyhrocené době se v nově vzniklém zárodku českého státu střetávalo původně vyznávané pohanství s křesťanstvím. Byl to boj mezi tradicí a novým vyznáním, boj o orientaci východní, či západní. Neobvyklým rozhodnutím českých velmožů byli Václav a Boleslav svěřeni do své

⁵¹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*, s. 81.

⁵² TŘEŠTÍK, Dušan a kolektiv. *Králové a knížata zemí Koruny české*, s. 121.

⁵³ Tamtéž, s. 122.

⁵⁴ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 72–79.

⁵⁵ TŘEŠTÍK, Dušan a kolektiv. *Králové a knížata zemí Koruny české*, s. 123.

⁵⁶ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 34–35.

zletilosti, což v té době bylo patnáct let, do výchovy Ludmile. Václav byl vychováván a ovlivněn svou křesťanskou babičkou.⁵⁷

Konflikt mezi tchyní a snachou kopíroval i vývoj zahraniční politiky. Sasko-bavorské vztahy v čele s králem Jindřichem I. Ptáčníkem ovlivňovali i Češi, kteří svou politikou, sňatky byli napojeni na Polabské Slované. Saská moc stoupala a ovlivňovala sousedící země.⁵⁸

Spor o výchovu a mocenský boj mezi Ludmilou a Drahomírou vyvrcholil násilnou smrtí na Tetíně. Ludmila byla zavražděna družinou kněžny Drahomíry 15. září 921.⁵⁹

Pohřbena byla nejprve na Tetíně v kostele svatého Michala, odkud ji nechal kníže Václav přenést do Prahy a uložit v kostele svatého Jiří.⁶⁰

Ludmilu nejdříve legendy líčily jako ctihodnou ženu, samotný její kult vznikl až s kultem svatého Václava a rozšířil se až po rozšíření legendy mnicha Kristiána.

⁵⁷ TŘEŠTÍK, Dušan a kolektiv. *Králové a knížata zemí Koruny české*, s. 124–125.

⁵⁸ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 34–35.

⁵⁹ Tamtéž, s. 35.

⁶⁰ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 143–145.

5.2 VÁCLAV

Václav, nejstarší syn knížete Vratislava a Drahomíry, se narodil asi roku 907. Jeho matka pocházela z pohanského knížecího kmene Stodoranů.⁶¹ V tu dobu vládl v Praze jeho strýc Spytihněv (893-915). Po Spytihněvově smrti se chopil vlády Vratislav. Václav měl ještě dva bratry a čtyři sestry. O životě svatého Václava a jeho mučednické smrti nám poskytly informace především legendy. Přestože Václav byl středověký panovník, dostalo se mu výjimečného vzdělání. Málokdo, kromě církevních osob, až do 13. století uměl číst a psát. Václav uměl číst latinsky. Byl vychováván v duchu křesťanství.⁶²

Václav byl pozván do sídla svého bratra Boleslava, dnešní Staré Boleslavi. Důvodem pozvání byla pouť, tedy slavnost zasvěcení tamního kostela svatým Kosmovi a Damiánovi, která vycházela na neděli 27. září. Václav se účastnil slavnostní mše a posléze také hostiny v Boleslavově sídle.⁶³ K ataku mělo původně dojít během hostiny, kdy se však vrahové neodhodlali Václava zabít, a čin byl proto odložen na následující ráno. Václav měl vstát na ranní mši, ale kněz zavřel chrámové dveře a nechal Václava na milost a nemilost vrahům. Nejprve vražda nevyšla samotnému Boleslavovi, Václav se mu ubránil, poté však Václava zabili členové Boleslavovy družiny.⁶⁴ Kníže Václav byl zavražděn 28. září 935. Dříve byl preferován rok 929 vyskytující se v některých legendách. Dnes však řada historiků pokládá za datum Václavovy mučednické smrti rok 935.⁶⁵ Následně byla odstraněna také Václavova družina, buď přímo v Boleslavi, nebo na útěku z města. Tělo Václavovo měla ihned po atentátu pochovat jeho matka Drahomíra do země přímo v Boleslavi. Tři roky po vraždě, 4. března, bylo Václavovo tělo vyzvednuto a převezeno do Prahy, kde bylo pochováno v jižní apsidě rotundy svatého Víta.⁶⁶ Jeho hrob se stal brzy poutním místem.

Svatý Václav je nejvýznamnějším českým světcem. Je symbolem české státnosti a největším zemským patronem, jehož svátek slaví 28. září až do dnešní doby nejen církve, ale také všichni občané České republiky. Václavův hrob v pražské katedrále patří k nejposvátnějším místům u nás. Relikvie hlavního patrona českých zemí jsou hlavním předmětem úcty ve Svatovítském chrámu a dodnes jsou

⁶¹ BARTOŠ, František Michálek. *Kníže Václav svatý v dějinách a legendě*, s. 24.

⁶² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 364–366.

⁶³ BARTOŠ, František Michálek. *Kníže Václav svatý v dějinách a legendě*, s. 31.

⁶⁴ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 162.

⁶⁵ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 206.

⁶⁶ LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*, s. 237–241.

významnou součástí naší historie a duchovního života.⁶⁷ Uctívání svatého Václava je patrně nejstarším kultem na našem území.

⁶⁷ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 190.

5.3 VOJTĚCH

Vojtěch se narodil kolem roku 955, pocházel z rodu Slavníkovců, kteří sídlili na hradišti Libice. Matka pocházela pravděpodobně z přemyslovského rodu, otec používal titul vévoda. Kosmas uvedl i jména jejich šesti dětí - Soběslav, Vojtěch, Sptymír, Pobraslav, Pořej a Čáslav. Vojtěch jako dítě těžce onemocněl a rodiče ho zaslíbili na oltáři Panny Marie Bohu. První vzdělání získal od kněží na Libici.⁶⁸

V roce 972 byl Vojtěch poslán do vyhlášené magdeburské školy, tam přijal jméno Adalbert. V magdeburské škole získal Vojtěch pod vedením proslulého Okrika tehdy nejvyšší možné vzdělání v sedmera svobodných umění. Znal tři jazyky, kromě slovanštiny ovládal latinu a němčinu. Vojtěch se vrátil v roce 981 do Čech, kde mu v té době umíral otec. Od roku 982 byl biskupem. Spolupůsobil s prvním pražským biskupem Dětmarem. Jím byl velmi ovlivněn, ale trpěl hlavně tím, že Dětmarovi se nepodařilo odvrátit český lid od pohanských zvyklostí. Po jeho smrti byl Vojtěch zvolen druhým pražským biskupem a v roce 983 vysvěcen ve Veroně mohučským arcibiskupem. Ve správě diecéze nebyl ale úspěšný. Opustil ji, poté se v Římě stal mnichem u benediktýnů. V roce 992 se vrátil do Čech, kde založil první benediktýnský mužský klášter u nás, Břevnovský klášter.⁶⁹ Jeho vize o větší intenzitě šíření křesťanství v Čechách se ale nevyplnily, a proto odešel roku 994 znovu do Říma.⁷⁰

Roku 995 došlo k vyvraždění Slavníkovců přemyslovskou družinou.⁷¹ Vojtěchovi bylo zřejmé, že návrat do vlasti není možný. Odešel tedy šířit křesťanskou víru na sever k pohanským Prusům. Tam na misii v roce 997 zemřel mučednickou smrtí.⁷²

Po Vojtěchově smrti vykoupil jeho ostatky Boleslav Chrabrý a přenesl je do chrámu Panny Marie ve Hvězdně.⁷³ V letech 1038 až 1039 uskutečnil český kníže Břetislav I. válečnou výpravu do Polska, při níž dobyl Hnězdno, a odvezl ostatky svatého Vojtěcha do Prahy, kde byly uloženy v rotundě svatého Víta.⁷⁴ Tento pohřeb byl oficiálním převzetím kultu svatého Vojtěcha pro českou zemi.

⁶⁸ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 160–163.

⁶⁹ Tamtéž, s. 171–173.

⁷⁰ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 9.

⁷¹ ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 38.

⁷² FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 8–10.

⁷³ Tamtéž, s. 10.

⁷⁴ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 184–186.

5.4 ANEŽKA

Anežka Česká se narodila z druhého manželství Přemysla Otakara I. s Konstancíí, dcerou uherského krále Bély III., a to pravděpodobně 20. ledna 1211 poté, co Přemysl Otakar I. zapudil svou první manželku Adlétu i své čtyři děti. Anežka byla devátým dítětem z tohoto manželství.⁷⁵

Od svých tří let byla vychovávána v polském ženském cisterciáckém klášteře v Třebnici a poté v klášteře premonstrátek v Doksanech. Pak byla poslána do Vídně, aby se naučila vyšší dvorské etiketě. Byla velmi vzdělaná a poznala nejen duchovní klášterní život, ale i rozmařilý svět světský na velmi vysoké úrovni. V té době bylo naprosto běžné, že sňatkem se upevňovaly mocenské pozice a politické zájmy. Několikrát byla zasnoubena, o ruku ji žádal například sám císař Fridrich II. Štaufský i anglický král Jindřich III. Plantagenet. Krásná a vzdělaná Anežka požádala o podporu papeže Řehoře IX., aby se jí zastal a podpořil ji ve snaze stát se řádovou sestrou. Roku 1233 složila řeholní slib.⁷⁶

Anežka zakládá špitál v blízkosti pražského kostela sv. Haštala a tím byla započata její práce v oblasti zdravotnické a sociální v rozsahu, který nemá obdoby v dosavadní sféře. Vzorem se pro ni stala sv. Klára z Assisi, se kterou udržovala čilou korespondenci. Anežka dále zakládá ze svého královského věna klášter Na Františku a vstupuje do řádu klarisek, ženské větve františkánů. Papež Řehoř IX. ji jmenoval roku 1234 představenou kláštera, abatyší. Anežka se zasazuje o čistotu řehole podle původních záměrů sv. Františka a sv. Kláry. Její bratr Václav I. zakládá klášter u sv. Jakuba pro mužskou větev františkánů, minority. Bratři špitálníci se starali o nemocné ve špitále sv. Petra na Poříčí, kam byl špitál přestěhován od sv. Haštala. Anežka se zasadila, aby se stali samostatným řádem. Tím se stala jedinou ženskou zakladatelkou mužského řádu v dějinách církve a zakladatelkou jediného řádu českého původu, když byli bratři povýšeni na samostatný řád, řád křížovníků. Ve znaku mají červený kříž s červenou hvězdou a jejich posláním je pečovat o nemocné a plnit různé sociální a charitativní úkoly. Anežka byla velice důsledná, pracovitá, pokorná, rozhodná, neústupná a energická. Dokázala skloubit klášter se špitálem, ten mohl vlastnit statky, které poskytovaly zabezpečení pro klášterní i špitální život. Její duchovní život byl velice bohatý. Sama nebyla ošetrovatelkou, protože žila v klauzuře, ale vykonávala běžné pracovní povinnosti

⁷⁵ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*, s. 10–12.

⁷⁶ Tamtéž, s. 29–35.

a hlavně zabezpečovala organizační záležitosti. Její synovec Přemysl Otakar II. umírá roku 1278 v bitvě na Moravském poli a prasnovec Václav II. je vězněn na Bezdězu. Anežka v poničené, rozkrádané a hladové zemi s morem koná svá milosrdenství. Roku 1282 umírá ve svém klášteře.⁷⁷

Anežka, přemyslovská princezna, vyznávala kult pokory a službu Bohu. Jejím zájmem byla charitativní péče o chudinu. Protože pocházela z tak významného rodu a navíc byla podporována milujícím bratrem Václavem I., mohl vzniknout gotický komplex, ve kterém fungoval klášter, špitál s na tu dobu nevídanými svobodami a kompetencemi.⁷⁸

Svatá Anežka Česká během svého života v mnohém ovlivnila svého milovaného bratra Václava I. i synovce Přemysla Otakara II., tím i chod země přemyslovské. Již za svého života byla považována za svatou osobu, ale k oficiálnímu prohlášení za svatou došlo až 12. listopadu 1989 papežem Janem Pavlem II. v bazilice sv. Petra v Římě.⁷⁹

⁷⁷ SVOBODA, Bohumil. *Blahoslavená Anežka Česká: Sborník ke svatořečení*, s. 22–31.

⁷⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: Český stát a společnost ve 13. století*, s. 59.

⁷⁹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*, s. 282.

6 MÝTY A LEGENDY

Podle N. Profantové jsou pohanské mýty příběhy o bozích, o vzniku světa, o hrdinech, které se šířily vyprávěním. Slované měli také své příběhy. Byly důležité i z toho důvodu, že skrze ně člověk patřil k určité skupině, kmenu. To, že mýtům rozuměl, že mu byly předávány srozumitelným jazykem, znamenalo sounáležitost s určitým národem a příslušnost k němu. Je dokázána existence slovanské mytologie, ale není dochován ani jeden přímý slovanský mýtus. Částičky jsou zachovány a převyprávěny křesťanstvím, kde interpretace může být nejasná, ovlivněná obdobím zápisu.⁸⁰

Podle výše uvedeného lze vyložit, že mýtus je specifickým uchopením světa. Věci, události, otázky týkající se života a smrti, věčný koloběh života, koloběh přírody, tedy vše, s čím se lidé setkávali naprosto běžně a nedovedli si prostou úvahou a znalostmi vysvětlit a objasnit, toto vše ozřejmil ústně předávaný mýtus.

Mýtus je vyprávění, jak člověk viděl život v kruhu. Začátek a konec splývá, děj je opakující se, odkazuje na mytické datum, které bylo, je a bude.⁸¹

Slovanské mýty nejsou dochovány. Důvod, proč je tomu tak, je vysvětlitelný. Křesťanství bojovalo proti nim, protože v mýtech vidělo podstatu pohanství a víru prosazovalo razantním způsobem. Otázku tajemna, což je základní prvek mýtů, odmítalo. Až 11. a 12. století přineslo proměnu kulturní vzdělanosti, jednotlivá svěbytná království, knížectví, začala hledat své kořeny, nová sociální a politická uskupení začala provozovat i světskou zábavu. A vznikl prostor i pro jinou zábavu, literární díla. Nastal věk kronik, legend, ve kterých se nalézají i částičky mytologické.⁸²

Dle Šolleho je legenda literární druh, který popisuje život, skutky, zázraky světců. Jedná se vlastně tedy o životopis světců, písemný záznam středověké literatury. Legenda nemá za úkol předat přesnou dataci života, není historickým pramenem, ale jejím úkolem je propagovat, oslavovat a sdělovat křesťanské poselství věřícím. Pečlivým rozborem lze získat mnoho údajů o době a životě, o kterém vypráví. Legendy často na sebe navazují. Původní dílo sděluje určitý příběh, poselství, které má být prezentováno, navazující legendy jej rozvíjejí a obohacují

⁸⁰ PROFANTOVÁ, Naďa a PROFANT, Martin. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*, s. 11-13.

⁸¹ HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*, s. 200.

⁸² PROFANTOVÁ, Naďa a PROFANT, Martin. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*, s. 15-16.

o další příběhy. Je velmi důležité správně časově zařadit hagiografický spis a to hlavně z toho důvodu, aby se mohlo určit, kdy autor píše o skutečnostech, které mohl zažít, vidět, nebo zda je mohl slyšet z vyprávění, nebo zda je předpoklad, že využil již nějaké písemné zdroje své doby. Každá doba má svůj styl práce, existuje spousta historických událostí, politický a kulturní vývoj, a to vše ovlivňuje výsledek legendistovy práce. Legenda má svou hodnověrnost, své historické jádro a tak se k ní musí přistupovat a pracovat s ní.⁸³

Cílem legendy je funkce náboženská a církevní. Vypravuje o nejstarší historii a představuje ucelené psané dílo. Odráží běžný život středověku a cíleně představuje osobu, která je hodna následování. „Náboženskému účelu legendy je podřízen zřetel k historické skutečnosti a psychologické pravdivosti.“⁸⁴

Z legendy lze vyčíst faktická osobní data, která jsou skutečná. Legenda musí zachovat a prezentovat nezpochybnitelná data osob z jejich života a prostředí, ve kterém žily, a musí bránit nebo oslavovat jejich činy a konání. Legendy se přizpůsobují požadavkům doby a vyprávějí tak, aby příběh byl poplatný době, ve které vznikly a jsou vyprávěny.⁸⁵

⁸³ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 155–157.

⁸⁴ KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, s. 20.

⁸⁵ Tamtéž, s. 20.

6.1 LUDMILA – SROVNÁNÍ

Ludmilin původ je vylíčen v Kristiánovi taktu. „Bořivoj měl též manželku jménem Ludmila, dceru Slavibora, knížete ze země slovanské, jež za starodávna slula Pšov, nyní od dnešních lidí podle hradu nedávno vystavěného Mělnickem sluje.“⁸⁶ Starší legenda Utrpení mučednice Ludmily má informaci tuto: „Byl v zemi české jeden kníže, jménem Bořivoj, žijící i tehdy ještě v obyčejích pohanských, a vzal si za manželku z jiné země dceru knížete Slavibora, jménem Ludmila.“⁸⁷ Ludmilin původ je znám pouze z legend. Dle Šolleho úvahy, že Lužičtí Srbové zasahovali do Čech lužickou krajinou od severu až k Mělníku, lze usoudit, že Pšov byl dnešní Mělník.⁸⁸ N. Profantová tento závěr shledává také jako jednu z možností.⁸⁹

Skutečně první historická, ne legendistická zmínka o Přemyslovcích, má původ ve *Fuldských análech* z roku 872 a sděluje, že existuje Bořivoj, jeden z mnohých českých knížat, spolu s Witizlem. Podle Třeštíka od roku 929 byl „král Prahy“ vládcem celých Čech.⁹⁰

Další jistou událostí je Ludmilina vražda na Tetíně 15. září. „Vytrpěla pak mučednictví šťastná a Bohu oddaná služebnice Kristova Ludmila sedmého dne v sobotu, 15. září o první vigílii noční.“⁹¹ Podle Kubína je jisté, že byla zavražděna na pokyn své snachy Drahomíry 15. září. Toto datum připadalo na sobotu v první polovině 10. století na rok 910, 921 a 932, a zapadá tak do všeobecně přijaté chronologie Přemyslovců. K této smutné události muselo dojít po Vratislavově smrti, kdy Václav nebyl zletilý a bylo to vyvrcholení sporu o poručnickou vládu matky Drahomíry a její tchyně Ludmily.⁹²

Václav nějakou babičku mít musel. To, že ho vychovávala a nechala učit slovanských knihám, nelze ověřit. „Vyprávění o tom, jaký význam přikládala Ludmila knižnímu vzdělání, nemusí být legendistickou smyšlenkou.“⁹³

Kristián napsal, že na Budeč ho poslal otec a po jeho smrti byl svěřen na výchovu své babičce Ludmile až do zletilosti. Z toho vyplývá, že někdo musel

⁸⁶ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břežnovský*, s. 63.

⁸⁷ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Utrpení mučednice Ludmily*, s. 215.

⁸⁸ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 124.

⁸⁹ PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: Vládkyně a světice, zakladatelka roku*, s. 14–18.

⁹⁰ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 100.

⁹¹ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břežnovský*, s. 67.

⁹² KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 82.

⁹³ PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: Vládkyně a světice, zakladatelka roku*, s. 34.

vládnout do této doby. Kubínova teorie je, že Drahomíra se kvůli tomuto poručnictví bála ztráty svého vlivu na vládě, a proto nechala Ludmilu odstranit.⁹⁴

Drahomíra tímto úkolem pověřila Tunnu a Gommona. Podle N. Profantové byli muži členové knížecí družiny.⁹⁵ Tito profesionální bojovníci byli zcela oddáni a také zcela závislí na knížeti. Po přísaze věrnosti vlastně knížeti patřili a on je za jejich služby živil, šatil, ale i rozhodoval o jejich životu. Družinu zdědila Drahomíra po smrti svého muže a využívala jejích služeb. Je proto tedy reálně předpokládat, to byli její družiníci, kteří spáchali, na Drahomířin rozkaz, tento zločin.⁹⁶ Rozbor jmen ukazuje, že Tunna a Gommon pocházeli pravděpodobně ze severu.

Najímání cizinců bylo výhodné, protože lidé bez domova a zázemí byli zcela závislí na svém pánovi, protože je nespárovala rodinná pouta.⁹⁷

Zajímavostí je i zmínka v Kristiánovi o věrném Podivenovi. „Za dlouhý čas tělo muže toho z místa bylo vyzdvíženo a přeneseno ve zbožném průvodě kleriků a nábožných mužů i žen a uloženo na hřbitově chrámu svatého Víta tak, že svatý Václav v chrámě a vojín onen venku ležící pouhou zdí jsou od sebe odděleni.“⁹⁸ Podle N. Profantové měli někteří z královské družiny výjimečné postavení jak za života, tak i po smrti.⁹⁹ Jejich pohřební výbava byla velmi nákladná, jak dokazují i archeologické nálezy.¹⁰⁰

Podle Kristiána nechala Drahomíra na Tetíně nad Ludmiliným hrobem postavit kostel svatého Michaela, aby případné zázraky byly připisovány jemu, a ne Ludmile. Kostel byl několikrát přestavěný, ale stojí dodnes.

V Kristiánově legendě je jako v jediné popsán převoz těla z Tetína do chrámu svatého Jiří. „Vzpomenuv si pak na bábu svou, jaké svatosti byla v tomto životě a jak veliké zásluhy a slávu získala u všemohoucího, blažený Václav přívalem slz z kropen pojal s kněžími a některými nábožnými muži přesvatý záměr i poslal je na jmenovaný hrad Tetín, poručiv jim, aby třeba jen kosti nebo prach zetleného těla důstojně přenesli a k němu dopravili.“¹⁰¹ Kubínův závěr je, že kult svaté Ludmily vznikl se založením ženského kláštera v Praze u kostela svatého Jiřího pod vedením abatyše Mlady, ale rozšířil se až ve 12. století, kdy pronikla ve známost

⁹⁴ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 83.

⁹⁵ PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: Vládkyně a světice, zakladatelka roku*, s. 107.

⁹⁶ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 142–143.

⁹⁷ Tamtéž, s. 143.

⁹⁸ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břevnovský*, s. 83.

⁹⁹ PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: Vládkyně a světice, zakladatelka roku*, s. 109.

¹⁰⁰ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 143.

¹⁰¹ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břevnovský*, s. 70.

Kristiánova legenda, která byla objednána a sepsána, aby Ludmila byla vyličena jako světice, babička svatého Václava, patrona země.¹⁰²

N. Profantová předpokládá, že Ludmilin kult byl omezen na svatojiřský klášter a postupně se rozvíjel, až dosáhl svého vrcholu. Ludmila - nejstarší česká světice.¹⁰³

¹⁰² KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 122–123.

¹⁰³ PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: Vládkyně a světice, zakladatelka roku*, s. 118–119.

6.2 VÁCLAV – SROVNÁNÍ

Václav je zpodobnění české státnosti, ideál panovnictví, mučedník a světec. Spolehlivé písemné materiály z doby jeho života nemáme a opět jsme odkázáni na hagiografii, numismatiku a archeologii.

Zakladatelem Václavova kultu byl podle Kubína sám bratrovrah Boleslav I., protože potřeboval další důvod pro zřízení biskupství v Praze.¹⁰⁴

Kubín rozebírá v kronice mnicha Widukinda okrajově zmíněné vlády prvních panovníků saské dynastie Boleslava I., který válčil s Otou. A v této souvislosti napsal, že Boleslavův bratr přijal v poddanství saského krále a dokud žil, byl císaři věrný a užitečný. A že se vypráví o něm zázraky, ale nepíše o nich, protože informace nemá ověřené. Ačkoliv jméno Václavovo v kronice není uvedeno, tak podle Kubína je to zmínka o Václavovi, protože ten se podrobil Jindřichu I. Ptáčníkovi roku 929.¹⁰⁵ Za zmínku stojí fakt, že Václav za platbu pravidelného poplatku za mír obdržel relikvii svatého Víta. Tribut pacis znamená poplatek za mír a Václav tím, že se zavázal ho platit, udržel mír a zabránil plenění země. Nebyla to žádná ostudná záležitost, ale naopak užitečná a složitá diplomatická dohoda.¹⁰⁶

Datum Václavova narození není známo. O jeho vzdělání je již zmínka v legendě *Crescente fide*. „Jeho otec, přeje si vyhovět touze synova srdce, poslal jej do města jménem Budeč, aby ho tam cvičil v žaltáři jistý kněz, zvaný Učeň.“¹⁰⁷ Podle Šolleho šlo především o učení z paměti. Na Budči byly k dispozici knihy latinské a staroslověnské. Je tedy předpokládáno, že mladý kníže ovládal latinu a staroslověnštinu a pravděpodobně i němčinu. A protože jsou jak v *Crescente fide* a v Kristiánovi odkazy na Václavovy křesťanské ctnosti, je domněnka, že si Václav osvojil dobře i křesťanství.¹⁰⁸

Dalším faktem je, že Václav nechal postavit kostel svatého Víta. V *Crescente fide* je vylíčeno radostné zvolání a souhlas biskupa Tuta s výstavbou. „A když to poslové podle biskupova rozkazu vyřídili, velice se Václav zaradoval a svolav všechny, sám s pomocí boží položil základní kámen k podivuhodné stavbě kostela zasvěceného svatému Vítu.“¹⁰⁹ Podle Šolleho byla svatováclavská rotunda stavěna pokročilou technikou, bylo použito například kvádříkovité zdivo a modelem byla

¹⁰⁴ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 139–140.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 126.

¹⁰⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 404–405.

¹⁰⁷ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Legenda Crescente fide*, s. 30.

¹⁰⁸ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 138.

¹⁰⁹ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Legenda Crescente fide*, s. 33.

například rotunda svatého Petra na Starém Plzenci. Václav ji stavěl s myšlenkou, že se stane chrámem biskupským.¹¹⁰

Kubín rozděluje legendy podle vyličení hrdiny. První, které mají základy v *Crescente fide*, vyobrazují Václava jako mnicha na trůně a druhé, příkladem je *První staroslověnská legenda*, ho líčí jako mimořádně zbožného a vzdělaného panovníka, který ale žije standardním životem své doby.¹¹¹ „Ježto věřil celým srdcem v Boha, konal za svého života všechny dobré skutky, jaké jen mohl.“¹¹²

Třeštík tvrdí, že kostel sv. Václava byl vysvěcen za Václavova života. Stalo se tak v roce 929, nebo 930.¹¹³ Z toho vyplývá, že musel být zabit později.

28. září 935 byl Václav zavražděn ve Staré Boleslavi. Datum smrti bylo určeno rozborem *Widukindovy kroniky*.¹¹⁴ „Tu přiběhli všichni oni zlovolníci ze skryší a drásajíce Václava mnoha ranami mečů i kopí jej zabili.“¹¹⁵ Důvod vraždy v legendách není objasněn, je jen naznačen. „Ti tedy namluvili Boleslavovi: Bratr Václav tě chce zabít a dohodl se o tom se svou matkou a se svými muži.“¹¹⁶ Podle Třeštíkovy hypotézy se jednalo o vyústění sporu, jak zajistit nezávislost Čech, kdy Boleslav byl v opozici proti bratrovi. Nesouhlasil s jeho poddáním se Sasku a s ním i někteří čeští velmožové, ale místo diplomatického jednání preferoval sílu armády.¹¹⁷ Samotná vražda byla možná jen nešťastnou náhodou, což legendy nemohou akceptovat. Podle Třeštíka Boleslav v hádce vytáhl meč, který Václav odrazil, a Boleslavovi družiníci, kteří brání svého pána, couvajícího Václava směrem ke kostelu zabijí.¹¹⁸ Legendy oslavují mučednickou smrt, proto fakta jsou podána pod jiným úhlem pohledu.

Samotná translace těla byla brána jako akt pokání Boleslava I. „I přišli v noci, vzali přesvaté tělo, a naloživše je na vůz, jeli, až přijeli k potůčku, jenž slove Rokytnice.“¹¹⁹ Samotný převoz těla z Boleslavi do Prahy byl napínavý, proběhl za tmy a strastiplně. Vyličen je kající se Boleslav, který poslechl špatné rady, nechal

¹¹⁰ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 139–140.

¹¹¹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 127–128.

¹¹² KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, První staroslověnská legenda o svatém Václavu*, s. 73.

¹¹³ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 257–260.

¹¹⁴ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 140.

¹¹⁵ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Legenda crescente fide*, s. 33.

¹¹⁶ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, První staroslověnská legenda o svatém Václavu*, s. 74.

¹¹⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, s. 431–433.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 434–435.

¹¹⁹ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břevnovský*, s. 80.

Václava pohřbít v Praze. Existence domácího světce je důkazem christianizované země, která si zaslouží mít své vlastní biskupství.¹²⁰

¹²⁰ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 161.

6.3 VOJTĚCH – SROVNÁNÍ

Nejstarší legenda 11. st. o svatém Vojtěchovi vznikla mimo území Čech pod názvem *Vita prior*. Sepsal ji v Římě Jan Canaparius z kláštera svatého Bonifáce. Další sepsal mnich Bruno. Byly pravděpodobně podkladem pro sepsání *Veršů o utrpení svatého Vojtěcha* z konce 11. st., které vznikly na území Čech.¹²¹

V samotném závěru legendy o prvním českém světcí Václavovi zmiňuje Kristián informaci o pádu Kouřimi. „Nebot' jeden hrad, zvaný Kouřim, tenkrát ještě počtem lidu mocný, povstal a pokoušel se s knížetem, který v něm žil, postavit se na odpor tomuto světcí.“¹²² Podle Šolleho archeologický výzkum prokázal zkázu hradu v 10. st.¹²³ a jím je podle dobového určení časově zařazen vznik legendy právě do zmiňovaného století. Kouřimsko poté připadlo Slavníkovcům, pravděpodobně vedlejší větvi Přemyslovců, kteří sídlili na Libici nad Cidlinou, a právě k nim se Kristián, autor legendy, hlásí k příbuzenskému vztahu s biskupem Vojtěchem Slavníkovcem.

Slavníkovci byli mocný a bohatý rod. Jejich državy zaujímaly koncem 10. st. téměř polovinu Čech. Centrum bylo v Libici nad Cidlinou, obklopeni byli okolními rody, konkurovali Přemyslovcům.¹²⁴ Vojtěchovi rodiče žili svůj život zabezpečení a dobře situování. „Uprostřed vladyků všech ti dva svůj trávil život, slavení pro činy své a drazí nadevše Kristu.“¹²⁵

Přesné datum Vojtěchova narození neznáme, ale je předpoklad, že to bylo roku 956 na Libici.¹²⁶ Legenda vypráví, že Vojtěch bude zaslíben Bohu, pokud překoná nemoc. Tak se stalo a Vojtěch nastoupil cestu křesťanského učení. Vojtěch byl biřmován dvakrát Adalbertem, opatem z Prymu. Přijal jeho jméno. Stalo se tak v Magdeburku v klášterní škole, kterou vedl učenec Otrik, pozdější papež Silvestr II.¹²⁷ „Tenkrát tamějších škol byl správcem výtečný Oktrik, proslulý mnich, jenž nikomu nezadal znalostí nauk.“¹²⁸

¹²¹ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovcí: budování českého státu*, s. 510–511.

¹²² KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, Kristiánova legenda*, s. 128.

¹²³ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 159.

¹²⁴ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 8.

¹²⁵ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*, s. 103.

¹²⁶ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 161.

¹²⁷ Tamtéž, s. 164.

¹²⁸ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*, s. 104.

Roku 982 byl na Levém Hradci povolán biskupem mimo jiné pro svou vzdělanost a původ. I legenda toto potvrzuje, ale hned přidává první zázrak, kdy Vojtěch uzdravil muže posedlého ďáblem. Vojtěch byl velmi učený, ctnostný a zásadový člověk. Prosazoval jednoženství, celibát kněží a nesouhlasil s otroctvím. Jeho záměry nebyly úplně přijímány, dostal se do konfliktů s domácím prostředím. „Konečně, smutku pln a hořce si stýskaje na vše, rozhodl se spíš zavřít své rty než marniti práci v národě zaslepeném, jenž zlem jako dobrem se řídil.“¹²⁹ Výsledkem neshod byl jeho odchod do Itálie.

Kristián a Radla byli vysláni jako poslové, aby přiměli Vojtěcha k návratu do Čech. Dle Šolleho byla hlavním důvodem obava z rozpínavosti polského Boleslava Chrabrého. Slavníkovci byli spřízněni jak se Sasy, tak s Poláky a Vojtěch, biskup Slavníkovec, byl shledán osobou, která by mohla politicky zasáhnout.¹³⁰ V legendě je vylíčena prosba o návrat pastýře, který nechal zemi napospas vlkům.

Zpáteční cesta má zajímavou zmínku z našeho regionu. Bruno z Querfurtu ve svém životopise vypráví, jak byl Vojtěch při zpáteční cestě rozčarován z nedělních trhů, které se konaly v Plzenci. Dle Šolleho je pravděpodobné, že tomu tak bylo, protože stáří rotundy svatého Petra je archeologickým průzkumem potvrzeno do 3. čtvrtiny 10. st. a byla součástí hradu a podhradí.¹³¹

Vojtěch byl zklamán z návratu. Když se mu nepodařilo ochránit před lynčem cizoložnou ženu, která u něj hledala ochranu v kostele svatého Jiřího v Praze, uvalil na zemi klatbu a opět ze země odešel. Legenda popisuje jeho cestování, konání zázraků, ctnostný život u mnichů.

Klatba, mocenské posílení Slavníkovců, kteří dokonce začali razit vlastní mince, vyústila vyvražděním rodu Slavníkovců roku 995. Tím vyvrcholil boj o nadvládu mezi dvěma mocnými rody a Čechy byly podřízeny a sjednoceny pod vládu jediného panovníka Boleslava II.¹³²

Biskup Vojtěch se již do Prahy nevrátil. „Svatý mučedník pak planul ohněm lásky a touhou poučovat, že když viděl, že v Polsku se již poněkud vmohla víra a vzrostla církev svatá, bez bázně odešel do Prus, kde svůj životní běh dovršil mučednictvím.“¹³³

¹²⁹ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*, s. 112.

¹³⁰ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 168.

¹³¹ Tamtéž, s. 169–170.

¹³² FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*, s. 9–10.

¹³³ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Kniha o utrpení mučedníka Vojtěcha*, s. 160.

Polský kníže Boleslav Chrabrý tělo vyplatil a uložil ve Hvězdnu, odkud je při válečné výpravě ukořistil Břetislav I. a převezl je roku 1039 do Prahy.¹³⁴ Je uloženo v Chrámu svatého Víta. Biskup Vojtěch je tak spolu se svatým Václavem také zemským patronem.

¹³⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*, s. 56–57.

6.4 ANEŽKA – SROVNÁNÍ

Východiskem pro kanonizaci Anežky České byla *Legenda o blahoslavené Anežce* od neznámého minority z kláštera svatého Františka v Praze.¹³⁵ Legenda končí vypsáním zázraků, které nastaly, když k nim bylo použito víno, ve kterém byly omyty Anežčiny kosti poté, co byl zaplaven její hrob. „A když to víno bylo přineseno a ona ho ochutnala, nabyla úplného zdraví.“¹³⁶ Podle Kubínova rozboru rozvodněná Vltava mohla zaplavit Anežčin hrob v Anežském klášteře roku 1310, kdy byla první povodeň. Další povodně byly v roce 1315, 1316, 1321, 1322 a 1342. Znamená to, že Anežčiny ostatky musí pocházet z doby záplav, což je začátek 14. století. V této době musela být legenda tedy dopsána. Poslední kapitola líčí zázraky, které se mohly stát, když k zázrakům napomohla voda ze zaplaveného hrobu nebo víno, ve kterém řeholnice omyly pozůstatky svaté Anežky.¹³⁷

Přemyslovská princezna Anežka vstoupila do kláštera, což v té době byl skutek ne zcela běžný osobám jejího původu. Klášter byl pro sestry řádu svaté Kláry a původně k němu patřil i špitál svatého Františka. Posléze došlo k oddělení těchto institucí, špitál byl spravovaný bratry špitálními, ze kterého se vyvinul řád křížovníků s červenou hvězdou. „Posléze po příkladu své sestřenice svaté Alžběty zbuďovala slavný špitál ke cti přesvatého vyznavače Františka na konci mostu v městě pražském a nadala jej bohatými důchody a zbožími, umístivši tam křížovníky s červeným křížem a hvězdou, aby se starali o ty nemocné a bedlivě pečovali o vše, čeho každému z nich jest zapotřebí.“¹³⁸ Vzdala se i majetku ve prospěch křížovníků.

Anežka se po vstupu do kláštera stala jeho představenou. Této funkce se oficiálně vzdala, ale fakticky byla vedoucí osobností kláštera. Přesto, že mohla využít svého původu a postavení, legenda vypráví, že nebyla pyšná a vykonávala všechny potřebné manuální práce. „Po nocích pak v tichu spravovala rozbité šaty jejich, aby nikdo jiný než Bůh, od něhož jediného očekávala odměnu své zbožnosti, nebyl svědkem její práce.“¹³⁹

¹³⁵ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 511.

¹³⁶ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých svätících, Legenda o blahoslavené Anežce*, s. 232.

¹³⁷ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*, s. 267.

¹³⁸ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých svätících, Legenda o blahoslavené Anežce*, s. 201–202.

¹³⁹ Tamtéž, s. 204.

Podle Polce udržovala písemný kontakt se svatou Klárou, se kterou konzultovala například regule řádu, a naopak Klára ji mírnila v její někdy až přehnané askezi.¹⁴⁰ „A tak pro velikou přísnost, se kterou dlouho žila, krása tváře její zmizela, síla těla zeslábla, oči zakalily se slzami, a ježto maso bylo totam, kosti se na kůži přilepovaly.“¹⁴¹

Podle Kubína Anežka zemřela 2. března 1282 a byla pohřbena v klášterní kapli. V legendě samotné je uvedeno datum 2. března 1281. Kubín tento nesoulad vysvětluje tím, že legenda nevznikla jako ucelené dílo, ale složením několika starších textů.

Poslední světice Přemyslovců Anežka byla asketická klariska. První zázraky se děly již za jejího života, byla uctívána již během svého dlouhého života. Její klášter byl místem, kde se urovnalo mnoho rodinných rozepří. Příkladem může být urovnání rodinné pře mezi Václavem I. a jeho synem Přemyslem Otakarem II., kdy tímto smírem ukončila občanskou válku. Začátek 14. století s Eliškou Přemyslovnou, její praneteře, přinesl první pokus o její kanonizaci. K té ale došlo až v listopadu 1989.

¹⁴⁰ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*, s. 50–51.

¹⁴¹ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, Legenda o blahoslavené Anežce*, s. 209.

7 DOTAZNÍK – PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou částí je tato kapitola bakalářské práce. Vyhodnocuje vypracovaný dotazník, který byl předložen náhodně vybraným respondentům a je umístěn v příloze. Obsahuje základní námátkou vybrané otázky k tématu. Odpovědi měly přinést informace, které by potvrdily, nebo vyvrátily výstupy bakalářské práce. Ta si dala za cíl kompilaci spojenou s analýzou a interpretací. Praktické výstupy z vyplněných a odevzdaných dotazníků doplní srovnání se sekundární literaturou. Respondenti byli osloveni náhodně v termínu 5. 1. 2016 – 15. 2. 2016. Dotazník obsahoval 20 uzavřených otázek, byl předkládán v písemné formě a odpovědi ano, ne, nevím byly zaškrťovány. Celkem bylo vyhodnoceno 30 vrácených a vyplněných dotazníků. Získané informace byly cenným zdrojem, který doplnil a rozšířil výsledky této práce.

Otázky zaměřené na znalostní údaje byly zodpovězeny převážně správně. Nesprávných odpovědí bylo velmi málo. Odpovědi, které byly označeny nevím, byly takto označeny z toho důvodu, že respondenti si spíše nebyli jisti správnou odpovědí. Tato informace často vyplynula z rozhovoru při čekání na vyplnění. Při neformálním hovoru bylo nejménou řečeno, že školní znalosti o historii jsou zapomenuté. Ale z tohoto průzkumu je zřejmé, že povědomí o přemyslovské éře je stále živé. Potěšující byly i odpovědi na otázky, zda respondenti navštívili pamětihodnost nebo zda slyšeli či znají nějakou legendu. Pouze nepatrný zlomek odpovědí byl ne. Dokonce při rozhovoru zaznělo, že výlet na rotundu ve Starém Plzenci byl v jedné rodině několikrát plánován, ale nyní se již uskuteční. Při rozhovorech bylo mnohdy sděleno, že informace o historii jsou známy z beletrie. Toto bylo i potvrzeno v Městské knihovně v Rokycanech - o knihy s historickou tematikou je velký zájem a jsou knihami nejčtenějšími.

Dotazník nebyl kvalitativním výzkumem, respondenti byli osloveni náhodně, nebyly použity žádné statistické, výzkumné a srovnávací metody. Dotazník byl pouze praktickou sondou k tématu bakalářské práce. Výstupy z něj potvrzují, že historická fakta o Přemyslovcích jsou známa, zájem o četbu legend přetrvává až do dnešních dnů a současně i to, že historické památky neunikají pozornosti.

8 LEGENDY – ČESKÉ PŘEKLADY

Bakalářská práce pracovala s českými překlady legend. Bylo vysledováno, že jednotlivé překlady se liší v kontextu, okolnostmi. Každý překladatel pracuje s originálem jinak. Rozdíly byly viděny například v překladech jmen a významech slov, faktické správnosti, přesnosti překladu, myšlenek, charakteristice doby, přesnosti počítání času.

Proto následující část obsahuje pět zkrácených obsahů základních legend od různých překladatelů, na které bylo odkazováno v předchozích kapitolách.

Jednotlivé následující kapitoly jsou nazvány podle legend, v úvodu je odkázáno na knihu, ze které je čerpáno, a uveden překladatel.

8.1 LEGENDA CRESCENTE FIDE¹⁴²

(přeložil Bohumil Ryba)

Legenda začíná slovy o dobrovolném pokřtění vévody Spytihněva, zapuzení pohanství a pokračuje sdělením o založení zděného kostela Panny Marie. Dále pokračuje, že po smrti Spytihněvově byl zvolen Vratislav, který byl také křesťan, a nechal postavit kostel sv. Jiřího. Vratislav měl staršího syna Václava, který toužil po vzdělání. Otec mu vyhověl a poslal jej studovat do Budče, kde byl učen knězi.

Po otcově smrti nastoupil na trůn mladičký Václav, moudrý a spravedlivý, dobře vychovaný. Odmítal vydávat rozsudky smrti s odvoláním na evangelium. Soucítil s lidem, nemocnými, nedělal rozdíly mezi svými a cizími. Byl pokorný, trpělivý, mírný a rozdával lásku. Žil a jednal podle Božích přikázání.

Legenda dokonce vypráví, že vlastníma rukama kosil obilí, mlátil ho, mlel a z takto připravené mouky pekl oplatky. Dokonce lisoval po nocích tajně víno, aby kněží mohli přinášet Pánu oběť spásy.

Legenda zmiňuje i Václavovu matku, pohanku, která nechala zavraždit jeho babičku Ludmilu. Záminkou bylo, že Václav byl vychován více jako mnich než jako kněz.

Dle legendy bylo mnoho kněží ze země vyhnáno, pohanství v zemi se obnovilo a Václav byl hlídán, aby nemohl dodržovat své křesťanské zásady.

Po dovršení plnoletosti opět křesťanství ovládlo zemi, ta začala vzkvétat a pohanství muselo ustoupit. Kněží ze země Švábské a Bavorské přicházeli a přinášeli svaté ostatky a knihy.

Václav byl dle legendy i trestající. Lidí surové a odpadlíky víry nechal mrskat biči, sám žil podle slova božího.

Začal stavět se svolením řezenského biskupa Chrám sv. Víta.

Bratr Boleslav ho pozval na hostinu s úmyslem ho zabít. Václav to věděl a toužil po mučednické smrti. Cestou na ranní pobožnost ho chtěl Boleslav probodnout mečem, ale nepovedlo se mu to. Ubili ho až jeho pomocníci. Stalo se tak 28. září.

Tělo bylo uloženo do hrobu, země postříkaná Václavovou krví byla umyta. Druhý den se krev objevila opět, totéž se stalo i třetí den.

¹⁴² KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Legenda Crescente fide*, český překlad, zkrácený obsah, autorka.

Tři roky měl být Václav pohřben na tomto místě. Pak měli někteří lidé vidění, že má být přenesen do kostela, který vystavěl. Vůz s tělem se sám dostal na druhý břeh rozvodněné řeky. A při ukládání v kostele sv. Víta bylo zjištěno, že Václavovo tělo je neporušené, zacelené a mokvá jen rána, kterou mu zasadil bratr.

Místo Václavova hrobu je hned vedle oltáře a děje se na něm mnoho zázraků a mnoho dalších, když je svatý Václav žádán o pomoc.

Legenda vypráví o žalářovaných lidech, kteří byli zázračně uvolněni z pout. Svatý Václav měl uzdravit chromého ze země Francké.

Krátká legenda je ukončena prosbou o ochranu, modlitbou o osvobození z vězení a pout a žádostí o střežení v pozemském životě a posílení ve víře.

8.2 GUMPOLD, ŽIVOT VÁCLAVA, KNÍŽETE ČESKÉHO¹⁴³

(přeložil Zdeněk Kristen)

Legenda byla sepsána na příkaz císaře Oty II., aby byl vyličen a uchován pro potomky výklad rodu slavného muže a světce.

Legenda píše o drsném severském kraji, kde bylo přijato křesťanství slovanskými obyvateli.

Země se jmenuje Čechy (Bohemia) a vedl ji vévoda Spytihněv, který přijal křesťanství a postavil chrám Panny Marie.

Po něm nastoupil bratr Vratislav, který dal vystavět baziliku sv. Jiří.

Václav, syn Vratislavův, projevil přání se učit. Byl poslán na hrad Budeč, kde se naučil číst a byl vzdělán i v křesťanské víře. Po otcově smrti byl zvolen vévodou.

Vladař byl mladý, dobrotivý, milosrdný, spravedlivý, skromný. Všem šel příkladem.

Pro odsouzené hledal vždy důvod obhajoby, aby nedocházelo k smrtelnému výroku soudu.

Nechal zrušit šibenice, mučidla. Přijímal kněze přicházející ze zahraničí. Odmítal pohanské rituály a vždy dodržoval Písmo svaté.

Žil skromně, dodržoval půst a v noci tajně navštěvoval kostely, když přes den neměl čas a musel se věnovat vladařské práci. Během žní vlastnoručně sekal obilí, připravil z něj mouku a pekl hostie. Z hroznů lisoval víno a obojí rozdával mezi kněze k přijímání svátostí.

Měl i prorocké sny. Jedním z takových snů bylo i proroctví o smrti babičky Ludmily, která bude zahubena pohankou. Dále budou ze země vyhnáni křesťanští knězi.

Toto se opravdu stalo. Drahomíra, jeho matka, nechala uškrtnout Ludmilu a jeho samotného se pokusila odvrátit od zbožného života.

Když se stal plnoletým, obnovil katolické náboženství a země začala opětovně vzkvétat.

Václav začal stavět s dovolením řezenského biskupa Tutona Chrám svatého Víta. Dokončený a vyzdobený chrám vysvětil sám biskup Tuton.

¹⁴³ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Gumpold, Život Václava, knížete českého*, český překlad, zkrácený obsah, autorka.

Bratr Václavův Boleslav ho pozval na hody. Václava kdosi upozornil, že bratr na něj chystá léčku. Václav se ale nebál, byl pod Boží ochranou.

Při cestě na ranní mši ho napadl sám Boleslav mečem. Třikrát se ho snažil udeřit, ale svatý Václav atak odrazil. Pak ho ze zálohy ubili Boleslavovi společníci. Stalo se 28. září.

Tělo bylo pochováno blízko kostela, kde k události došlo. Na trůn nastoupil vrah Boleslav a dal popravit všechny důvěrné Václavovy věřící přátele.

Třikrát byla mytá místa, kde tekla Václavova prolitá krev, ale ta se pokaždé objevila znovu.

Po třech letech bylo Václavovo tělo převezeno do Chrámu svatého Víta. Při cestě povoz sám překonal rozvodněnou řeku. Při pohřbu bylo zjištěno, že tělo je nepoškozeno s výjimkou rány zasazené bratrovým mečem. Tělo bylo přeneseno 4. března.

A pak již legenda popisuje Václavovy zázraky. Zločincům spadla pouta, pohan přijal křesťanství, oběšenci rostly a šedivěly vlasy. Zločinec, který měl být popraven, se modlil ke svatému Václavovi, utekl nepozorován z vězení, byl zajat pohany a ti jej dobrovolně propustili. Slepá žena na svatém hrobu prohlédla, chromý muž z Franské země se uzdravil a při zpáteční cestě velebil svatého Václava.

8.3 MNICH BŘEVNOVSKÝ, ŽIVOT A UMUČENÍ SV. VÁCLAVA A BÁBY JEHO SV. LUDMILY¹⁴⁴

(přeložil Antonín Stříž)

V předmluvě Kristián přeje biskupu Vojtěchovi štěstí, odvolává se na rodovou spřízněnost a žádá o povolení sepsat události, které se sebehly kolem svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily.

Legenda začala vyprávěním, jak Cyril přinesl víru na Moravu, vynalezl písmo slovanské a přeložil Starý a Nový zákon a další knihy z řečtiny a latiny. V Římě obhájil slovanskou liturgii. Poté sdělila, jak Metoděj, Cyrilův bratr, se stal biskupem, šířil křesťanství. Za vlády Svatopluka byla Morava vypleněna i z toho důvodu, že se odvrátila od křesťanství.

Pohané Slované čeští se obrátili na jakousi hadačku a ta proroctvím ustanovila Přemysla Oráče knížetem, stala se jeho ženou a to byl prvopočátek rodu přemyslovského, který vládl z hradu Praha. Legenda pokračovala příběhem o Přemyslovi Bořivojovi, který byl při návštěvě Moravy vykázán od stolu, kde směli sedět jen křesťané. Biskup Metoděj mu osvětlil, co křesťanství obnáší. Následující den byl Bořivoj s třiceti bojovníky pokřtěn samotným Metodějem. Do Čech s ním poslal kněze Kaicha. V Hradci Bořivoj s Kaichem založili kostel sv. Klimenta a započalo šíření křesťanství v Čechách.

Nebylo vždy ale v dobrém přijímáno. Dokonce byl načas dosazen na trůn Strojmir, ale Bořivoj posílen vírou se vrátil na trůn. Jako poděkování vystavěl na Pražském hradě chrám Panny Marie.

Bořivojova manželka Ludmila byla původně pohanka z Pšova - Mělníka. Přistoupila na křesťanskou víru. Po Bořivojovi vládl jeho syn Spytihněv a po něm další syn Vratislav. Ten měl za ženu Drahomíru pohanku. Měli dva syny, Václava a Boleslava.

Vdova Ludmila byla velmi zbožná, ctnostná, konala dobré skutky dnem i nocí. Vratislav během svého panování nechal postavit baziliku sv. Jiří. Také nechal poslat Václava na hrad Budeč, kde studoval. Po otcově smrti měl nastoupit na trůn, ale velmoži rozhodli, že do své zletilosti bude spolu s bratrem vychováván Ludmilou. To se Drahomíry velice dotklo. Ludmila jí sice nabídla, že jí děti i vládu

¹⁴⁴ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Mnich břevnovský, Život a umučení sv. Václava a báby jeho sv. Ludmily*, český překlad, zkrácený obsah, autorka.

ráda přenechá, jen když jí dopřeje svobodně vyznávat Ježíše Krista, opustila Pražský hrad a přestěhovala se na Tetín.

Václav měl vidění, že se stane babička Ludmila mučednicí, že jeho vlastní matka připravuje vraždu.

Drahomíra poslala Tunnu a Gommona na Tetín vraždit. Ludmila věděla, co se má stát, zavolala svého kněze Pavla, nechala sloužit mši, vyzpovídala se. Večer opravdu vtrhli zločinci do komnaty, Ludmila je poprosila, aby ji nechali pomodlit a žádala o štěstí. Ale byla uškrcena provazem. Toto se stalo v sobotu 15. září.

Pohřbena byla na Tetíně. Vrahové byli za svůj odporný čin bohatě obdarováni, ale dostihla je Boží spravedlnost. Tunna prchl ze země a všemi nenáviděn nenalezl nikde klid a Gommon byl popraven. Celé jejich rody byly zničeny. Toto bylo uváděno jako první příklad svatosti Ludmily, že došlo na slova v evangeliu: „Kdo se meče chápe, mečem zahyne.“

Z Ludmilina hrobu se linula vůně. Drahomíra nechala nad hrobem postavit kostel sv. Michala. Počítala s tím, že zázraky, které se zde stanou, budou připisovány právě jemu.

Mezitím Václav dospěl v muže moudrého, vzdělaného a vyžadoval křesťanské činy i od svých rádčů. Václav se pevně držel své víry, i když byly proti němu a víře činěny úklady.

Země se rozdělila na dva tábory. Jeden stranil Václavovi a druhý Drahomíře. Václav v duchu zachování jednoty vyhnal matku i s jejími rádci z vlasti.

Poté poslal pro babiččiny ostatky na Tetín. V hrobu našli neporušené tělo, které převezli do Prahy. Její nový hrob byl nejdříve zaplaven vodou, ale ta se záhadně sama ztratila. A začaly se zde dít zázraky. Chromý se napřímil, slepý prozřel.

Václav vládl moudře, země sílila. Byl milosrdný, žaláře bořil, hladové krmil, všechny zaopatřoval. Před lidmi a Bohem se nepovyšoval. Po nocích pekl chléb z mouky vlastnoručně namleté. Nechal postavit kostel svatého Víta.

Bratr Boleslav ho pozval na svůj hrad Boleslav. Václav věděl, že ho bratr chce zavraždit, přesto se vydal na cestu. Na hostině byl přítelem upozorněn, k čemu má dojít. Přesto zůstal. Ráno se vypravil na bohoslužbu do kostela, kde byly zavřené dveře, a Boleslav ho napadl mečem. Václav meč zachytil rukou a pak byl dobit nájemnými vrahy.

Tělo pohřbila Drahomíra, které Václav dovolil se vrátit, do obyčejného hrobu v kostele svatého Kosmy a Damiána. Prolitá krev byla třikrát myta a znovu se objevila. Tělo bylo po třech letech převezeno do Chrámu svatého Víta.

Již samotný převoz těla provázely zázraky. Vůz se sám dostal přes rozvodněnou Rokytnici, přes rozbitý most přes Vltavu. Tělo bylo neporušeno kromě bratrovy rány. Václav byl pohřben v kostele svatého Víta. Za zdí na hřbitově byl pohřben jeho věrný voják Podiven.

Vězňům spadly z krku řetězy, pohané se nechávali pokřtít, slepí začali vidět, chromý z Franské země se rozběhl. Zázraků se stalo nepřeborné množství od Václava - ochránce.

8.4 VERŠE O UTRPENÍ SVATÉHO VOJTĚCHA, BISKUPA A MUČEDNÍKA¹⁴⁵

(přeložil Ferdinand Stiebitz)

Úvod legendy zasazuje Čechy do části Germánie a vypodobňuje ji jako zemi bohatou, ale pohanskou. Vojtěch se narodil jako milovaný syn. Bůh ho zachránil před smrtí a rodiče mu Vojtěcha přislíbili. Nechali ho učit křesťanství u Adalberta a Okrika. Vojtěch byl velmi ctnostný mladík a za hřích považoval prosté upadnutí na dívku.

Po ukončení studia Vojtěch dorazil do Prahy, kde byl nápomocen biskupovi Dětmarovi. Vojtěch byl zvyklý na kultivované prostředí a Čechy pro něj byly zemí pohanskou a zaostalou.

Po Dětmarovi byl zvolen biskupem a udál se první zázrak, kdy z muže posedlého vyhnal d'ábla. Vysvěcen byl v Mohuči. Byl velmi spravedlivý, z desátků opravoval chrám, zaopatřoval řeholníky a ubohé. Pro sebe si nenechával nic a dodržoval všechna přikázání.

Protože se nesmířil s mnohoženstvím, s nedodržováním celibátu a nedokázal zabránit obchodu s otroky, odešel ze země.

Nejdříve navštívil Řím, kde pobývala královna Theofana, poté se dostal do kasinského kláštera. Odtud putoval do kláštera v Římě. Ve víře byl nepřekonatelný a vykonával všechny potřebné práce. Například nosil vodu nebo víno. Ale ani křehká nádoba, která mu upadla, se nerozbila. Uzdravil nemocnou, která nemohla jíst. Uzdravil ji kouskem chleba, který požehnal, a ona ho snědla.

Radla byl vyslán do Říma, aby Vojtěcha přivedl zpátky. Papež jeho návrat doporučil s tím, že národ uznává své chyby ve víře a potřebuje pastýře k nápravě.

Na zpáteční cestě byl Vojtěch zklamán nedělními trhy konanými v Plzni. Zjistil, že vše zůstalo při starém. A když neochránil cizoložnou ženu, která u něj v klášteře očekávala ochranu, odešel opět do kláštera do Říma.

Tam se seznámil s Otou III. a navázal s ním přátelský vztah. Vojtěch byl žádán mohučským biskupem o návrat do české země s tím, že když si ho nebudou vážit, své poselství víry může šířit dál v zemích zcela křesťanstvím nedotčených.

¹⁴⁵ KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech, Verše o utrpení sv. Vojtěcha*, český překlad, zkrácený obsah, autorka.

Vojtěch zamířil z Říma nejdříve do Mohuče, kde měl vidění, že bude umučen. V té době došlo k vyplenění Kouřimi. Unikl jen nejstarší Vojtěchův bratr a utekl do Polska ke králi Boleslavovi.

Vojtěch se po obdržení této zprávy vyhnul Čechám a zamířil rovnou do Polska. Odtud se vydal k Prusům, kteří sousedili s polskou zemí. Přeplul k nim na lodi spolu s dvěma bratry, jeden byl jeho rodný bratr.

Po vylodění byl hned obklopen zástupem lidu. Začal vysvětlovat, že přináší slovo boží. Již druhý den byli Prusové napadeni a svázáni. Vojtěch byl probodnut mečem, umučen pro Krista Pána.

8.5 LEGENDA O BLAHOSLAVENÉ ANEŽCE¹⁴⁶

(přeložil Zdeněk Kalista)

V předmluvě neznámý minorita popisuje, jak dostal úkol od svého představeného sepsat život a skutky Anežky České. Třináct kapitol má osvětlit její život, ctnosti a působení v řádu svaté Kláry.

První kapitola líčí její narození rodičům Přemyslu Otakarovi a Konstancii. Poté následoval pobyt v polském klášteře Třebnici. Jako šestiletá byla převezena do českého kláštera v Doksanech. Následovaly zasnuby se synem císaře Fridricha a pak byla poslána do Vídně na vychování. Tady již legenda upozorňuje, že Anežka se zdržovala císařských radovánek a žila ctnostným životem. Když jí bylo čtrnáct, z plánovaného sňatku sešlo. Okamžitě následovala žádost o ruku od samotného anglického krále, kterou Anežka odmítla s tím, že se stane nevěstou Kristovou.

Po otcově smrti žila u svého milovaného bratra Václava I., věnovala se modlitbám a pohrdala světským životem. Oslovila papeže Řehoře Devátého a ten ji přijal jako svou dceru.

Do země povolala bratry minority a zjišťovala podmínky vstupu do řádu svaté Kláry z Assisi. Vybuďovala špitál svatého Františka, pověřila křížovníky červeným křížem a hvězdou, aby se zde starali o nemocné. Nechala také vybudovat klášter pro bratry minority i konvent pro příchozí sestry řádu svaté Kláry. Sama vstoupila do řádu také a tím posloužila jako vzor pro mnohé vznešené ženy.

Zde žila jako jedna ze sester, pracovala v kuchyni, v prádelně. Udržovala korespondenci se svatou Klárou a řehole těchto sester byla schválena papežem. Všechna přijatá pravidla striktně dodržovala.

Vzdala se veškerého svého majetku, byla podporována bratrem Václavem I., poté i synovcem Přemyslem Otakarem II. Když udeřila krutá bída na českou zemi, byl i velký nedostatek v klášteře. Legenda vypráví, jak se záhadně ryby nebo chleba objevily ve fortně.

Podle legendy Anežka trýznila své tělo. Jedla málo, prý pouze cibuli a česnek, často se postila, bičovala se. Její tělesná krása se ztratila.

Modlila se, až ji prý pobožnost uváděla do transu, měla na chvíli i oživit mrtvé dítě. Při jednom ze svých vidění jí měl hlas sdělit, že přežije své drahé.

¹⁴⁶ KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích, Legenda o blahoslavené Anežce*, český překlad, zkrácený obsah, autorka.

Již za svého života konala zázraky. Jablko podané z její ruky vrátilo zdraví ženě po porodu, její závoj ukončil prudkou bolest hlavy, vyháněla démony. Starala se o své řeholní sestry víc než o sebe.

Měla častá vidění, která se plnila. U smrtelného lože se udál zázrak. Chromá sestra si přiložila Anežčinu ruku na nemocné místo a zcela se uzdravila. Sama Anežka k sestrám promlouvala a nabádala je k dodržování řehole a 2. března 1281 zemřela.

Dva týdny bylo tělo vystaveno, bratři minorité sloužili mše a na květnou neděli bylo tělo pohřbeno v kapli Panny Marie.

A pak v legendě již následuje jen výčet zázraků, které byly připisovány Anežce České, je jich celkem 28. Samotný závěr je prosba, aby Anežka za nás orodovala.

9 ZÁVĚR

Informace o počátcích dějin jsou k nalezení v mýtech. Ty byly předávány ústně a sdělovaly události, které se přihodily bohům, kteří vládli nad životem a smrtí, a byly součástí pohanství. Podle N. Profantové se slovanské mýty nedochovaly, ale je předpokládáno, že zrnka z nich jsou zachycena v prvních literárních památkách.

Popis prvních slovanských kmenů se objevil v *Bavorském geografu* již v polovině 9. století a zachytil 7. – 9. století v Čechách. Kristián ho stručně popsal již na konci 10. století a poté prapůvod Čechů barvitě rozvinul Kosmas ve své *Kronice* z 12. století.

Kmen Čechů, který se zmítal v existenčních problémech, se obrátil na Libuši, která svým proroctvím, pohanským rituálem, dala základ k vytvoření hradu, centra moci a sídla knížete, k založení sídelního města Prahy, dále dala pokyn k vyhledání orajícího Přemysla. Ten se s ní oženil, přijal knížecí hodnosti a tím byla založena dynastie Přemyslovců a osvětleno a zlegalizováno ovládnutí země Čechů.¹⁴⁷

Bakalářská práce představila základní rodovou linii Přemyslovců, shrnula základní historická fakta o jednotlivých členech. V příloze je vložen graficky vytvořený rodokmen. Zaměřila se na svatou Ludmilu, svatého Václava, svatou Anežku a svatého Vojtěcha jako nejvýznamnější křesťanské svatořečené zástupce rodu.

Přijetí křesťanství změnilo společnost, byla to doslova revoluce ve vývoji lidstva, názorů na svět, na počítání času, na manželství. Pohanské modly a rituály musely být nahrazeny jinými, křesťanskými. Bylo potřeba vytvořit nové modly, ale již křesťanské, protože křesťanství pomáhalo vládnout, skrze něj byla prosazována vládnoucí moc. Nastalo období kultu svatých, období legend. Jejich osnova byla dána: zázraky svaté osoby za jejího života, zázraky posmrtné, mučednická smrt, zázraky nad jejím hrobem, popřípadě při přenosu ostatků na svaté místo.

„Mnoho legend vzniklo v návaznosti na připravované svatořečení daného kandidáta a příběh buď tento proces připravoval, nebo z něho vyplýval.“¹⁴⁸

I Češi potřebovali svého svatého, někoho, kdo by byl skutečný, kdo by byl dostatečně božský a koho by se mohli dotknout, kdo by byl prostředníkem mezi nimi

¹⁴⁷ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovcí: budování českého státu*, s. 149–151.

¹⁴⁸ SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*, s. 321.

a Bohem. Promyšlené jednání bratrovraha Boleslava I. přineslo prvního českého a zároveň slovanského světce - knížete Václava.¹⁴⁹

Až Václavova mučednická smrt posloužila Boleslavovi I. k upevnění politické moci. Již samotné přenesení ostatků a konání zázraků při této cestě mělo svou symboliku. Kající se bratrovrah upozadil dobré skutky Václavova života a vytvořil mýtus milosrdného světce, který svou přímluvou u Boha mohl nemilosrdný, krutý a těžký život zmírnit. Předložil svatou osobu, ke které je možno se obrátit v těžkých časech, které jeho vláda nepochybně přinese. Dalším pragmatickým důvodem bylo i to, že politická moc státu byla upevněna zřízením biskupství. Jestliže je země christianizována, víra pevně zakotvena a země má svého uctívaného světce, je hodna mít své biskupství.¹⁵⁰ Svatý Václav byl důstojným světcem k tomuto účelu.

Bakalářská práce pracovala s českými překlady legend. Český literární středověk se probudil v době osvícení, kdy došlo k idealizaci středověku a k tomu posloužilo původní staroslověnské a latinské písemnictví včetně prvních českých literárních projevů z 13. st.

Bakalářská práce dokázala, že legendy mají mnoho společných rysů. Znamé motivy se opakují a ne vždy historicky doložená událost je opřena o skutečnost, se kterou legendy pracují. V legendách je vždy důležitý příběh, protože příběhy jsou zapamatovatelné a mohou posloužit jako příklad jednání či činů, které je možno následovat.

Ze sekundární literatury bylo vysledováno, že legendy byly sepsány většinou na objednávku. Autoři je psali dle svých možností, vzdělání, znalostí a dostupných podkladů, ale většinou vznikly jako podklad pro kanonizaci kvůli politickým cílům nebo z konkrétního požadavku. Vždy ale odrážejí autorův skutečný život, dobu vzniku, úroveň vzdělání.¹⁵¹

Tyto informace se dají vypožorovat například z formy písemného projevu. V legendách se mimoděk dovídáme i o místech zrodu legend, o životní úrovni, o rozlohách státu, o tradici. Opisy legend nejsou doslovné kopie, ale ručním přepisováním došlo i k různým výkladům různých pojmů či situací. Legendy jsou vlastně tak trochu beletrie středověku.

¹⁴⁹ BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*, s. 159.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 161.

¹⁵¹ JACOBUS DE VORAGINE a VIDMANOVÁ, Anežka, ed. *Legenda aurea*, s. 13.

Výstupy dotazníkového průzkumu potvrzují, že historická fakta o Přemyslovcích jsou známa. Dále doložily to, že zájem o četbu legend a o minulé události přetrvává až do dneška a rovněž to, že historické památky, které se váží ke slavné minulosti, neunikají pozornosti současné generace.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ LITERATURA:

JACOBUS DE VORAGINE a VIDMANOVÁ, Anežka, ed. *Legenda aurea*. Překlad Václav Bahník a Anežka Vidmanová. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1984.

KOLÁR, Jaroslav, ed. *Středověké legendy o českých světcích*. Praha: NLN, 1998. Česká knižnice. ISBN 80-7106-280-4.

KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Překlad Karel Hrdina a Marie Bláhová. 5. vyd. Praha: Svoboda, 1972.

KRÁLÍK, Oldřich. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969.

KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1976.

KRISTIÁN. *Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily*. Praha: Vyšehrad, 1941.

LEHÁR, Jan. *Nejstarší česká epika: Dalimilova kronika, Alexandreida, první veršované legendy*. Překlad Rudolf Mertlík. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1983.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

- BARTLETT, Robert a kolektiv. *Přemyslovci: budování českého státu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-352-0.
- BARTOŇKOVÁ, Dagmar a kolektiv. *Magnae Moraviae fontes historici = Prameny k dějinám Velké Moravy. Annales et cronicae*. 2. vyd. Brno: Ústav klasických studií, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-254-1780-5.
- BARTOŠ, František Michálek. *Kníže Václav svatý v dějinách a legendě*. Praha: Tiskové a nakladatelské družstvo československých legionářů, 1929.
- BERANOVÁ, Magdalena. *Slované*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. Stopy, fakta, svědectví. Velké civilizace.
- BLÁHOVÁ, Marie a kolektiv. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-265-1.
- BLECHA, Ivan a kolektiv. *Filosofický slovník*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.
- BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959.
- ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-7185-605-3.
- DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Dějiny a teorie náboženství*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 1995. ISBN 80-7082-175-2.
- DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Náboženství: dějiny a současnost*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 1995. ISBN 80-7082-230-9.
- DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Religionistika*. 1. vyd. Plzeň: ZČU, 1995. ISBN 80-7043-177-6.
- DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-43-0.
- FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*. 1. vyd. Praha: NPL, 1965.
- HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*. 2. rev. vyd. Praha: Kalich, 2004. Studijní texty; sv. 1. ISBN 80-7017-721-7.
- KRÁLÍK, Oldřich. *K počátkům literatury v přemyslovských Čechách*. Praha: ČSAV, 1960. Rozpravy ČSAV. Roč. 70/1960, Ř. společenských věd; Seš. 6.
- KRÁLÍK, Oldřich. *Kosmova kronika a předchozí tradice*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1976.

- KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění ve vydavatelství Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4.
- KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Česká historie; sv. 3. ISBN 80-7106-252-9.
- LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*. 1. vyd. Libri, 2006. ISBN 978-807-2773-084.
- MISZTAL, Henryk. *Kanonizační právo: podle zákonodárství Jana Pavla II*. Překlad František Polášek. Vyd. 1. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002. ISBN 80-7266-095-0.
- NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009. ISBN 978-80-7266-315-6.
- PLCH, Jaromír. *Antologie ze starší české literatury: vysokošk. příručka pro stud. filozof. a pedagog. fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1987.
- POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. 1. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1988.
- PROFANTOVÁ, Naďa a PROFANT, Martin. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-011-X.
- PROFANTOVÁ, Naďa. *Kněžna Ludmila: vládkyně a svěťice, zakladatelka rodu*. 1. vyd. Praha: Epoque, 1996. sv. 4. ISBN 80-902129-4-8.
- RYANTOVÁ, Marie a kolektiv. *Čeští králové*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008. Historická paměť. Velká řada; sv. 16. ISBN 978-80-7185-940-6.
- SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.
- SVOBODA, Bohumil. *Blahoslavená Anežka Česká: Sborník ke svatořečení*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1986. Stopy, fakta, svědectví.
- SVOBODA, Bohumil. *Blahoslavená Anežka Česká: Sborník ke svatořečení*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.
- ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-200-4.
- ŠOLTÉSZ, Štěpán. *Dějiny křesťanské církve*. 4. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990. ISBN 80-7017-204-5.

TŘEŠTÍK, Dušan a kolektiv. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-55-X.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Česká historie; sv. 1. ISBN 80-7106-138-7.

ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034-1198)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Česká historie; sv. 2. ISBN 80-7106-196-4.

ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: Český stát a společnost ve 13. století*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1986. Stopy, fakta, svědectví.

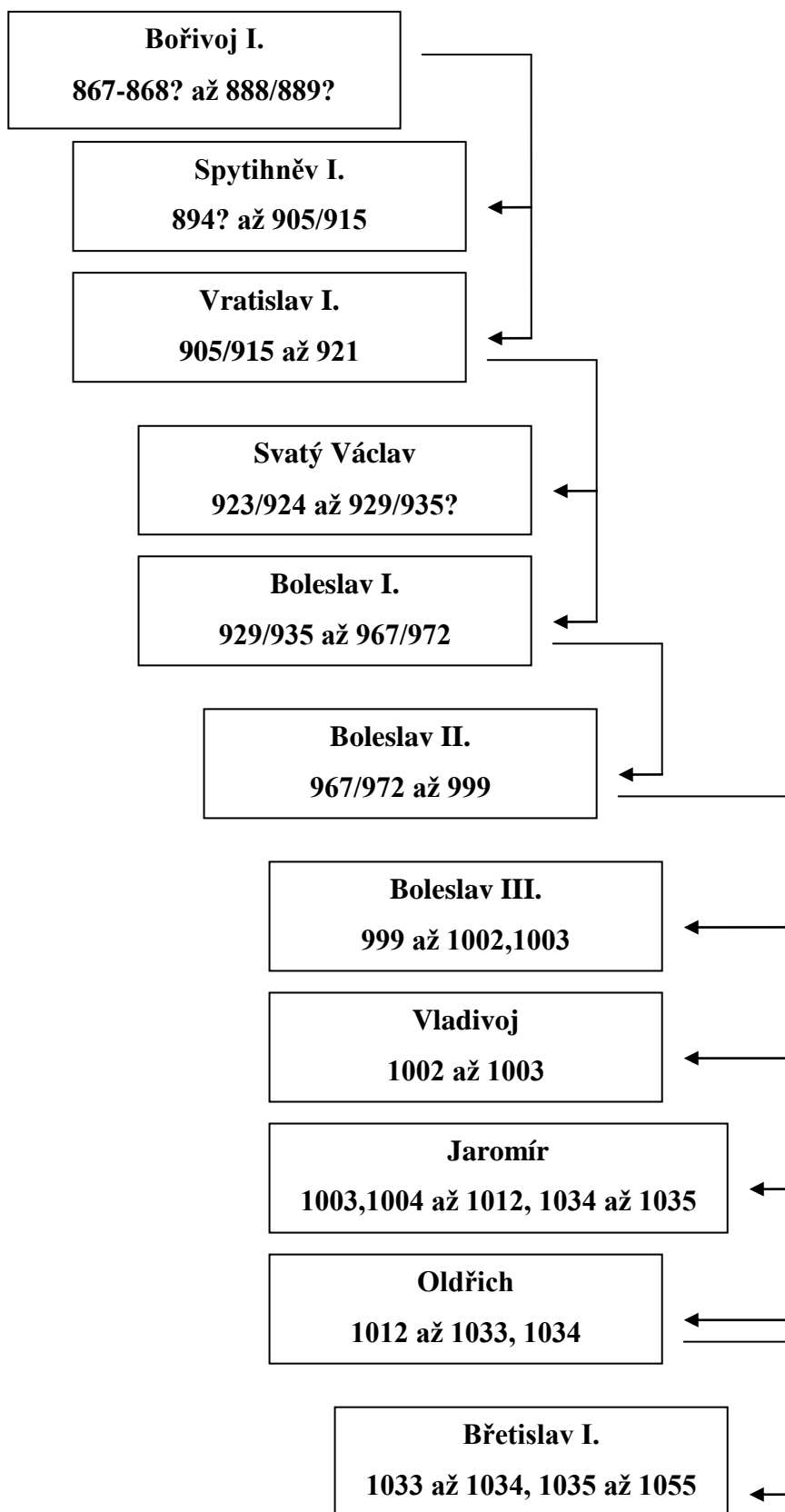
11 RESUMÉ

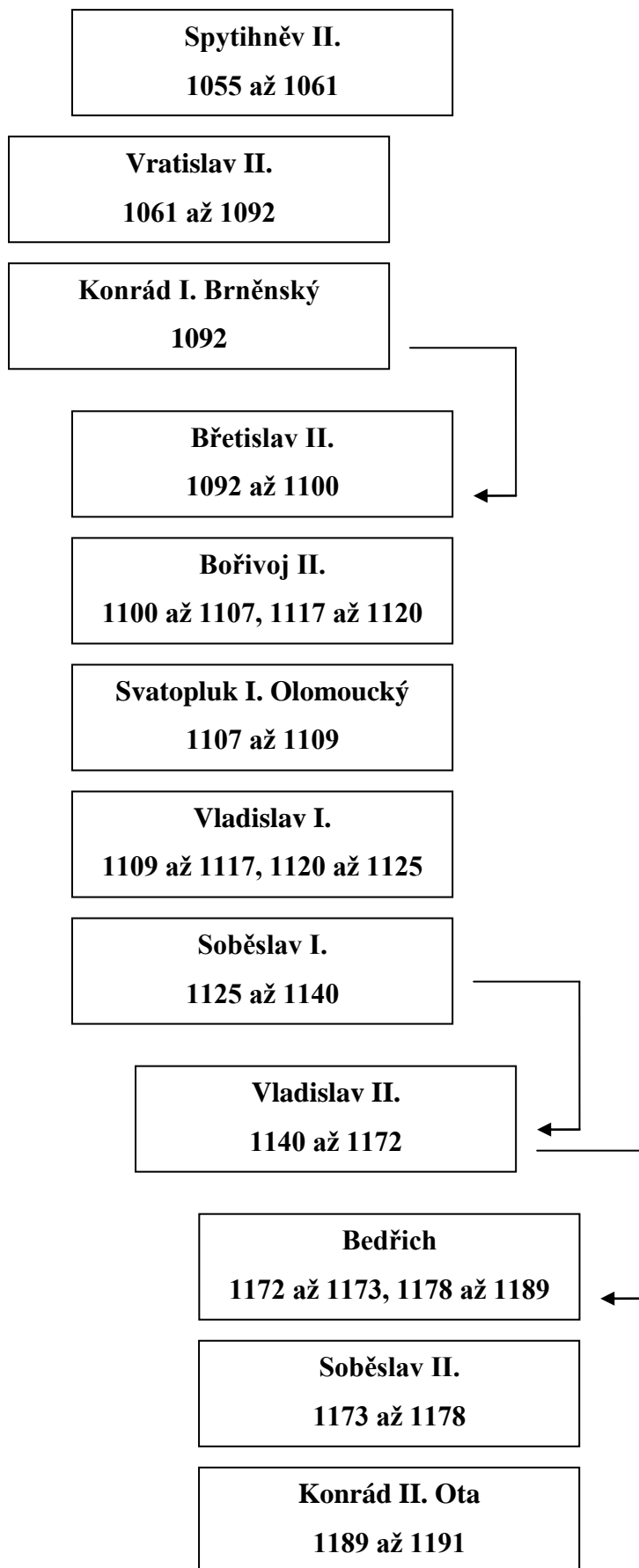
This bachelor thesis deals with an importance of Premyslid dynasty for development of Czech lands. Its importance extends to a Christianity religion in the region as some dynasty representatives were canonized. This act began a new phenomenon of worship. The aim of the thesis is to describe Premyslid dynasty as well as the most important canonized representatives such as Saint Ludmila, Saint Wenceslas, Saint Adalbert and Saint Agnes of Bohemia. The thesis describes both their secular and postmortem life that is subject of many legends written in chronicles.

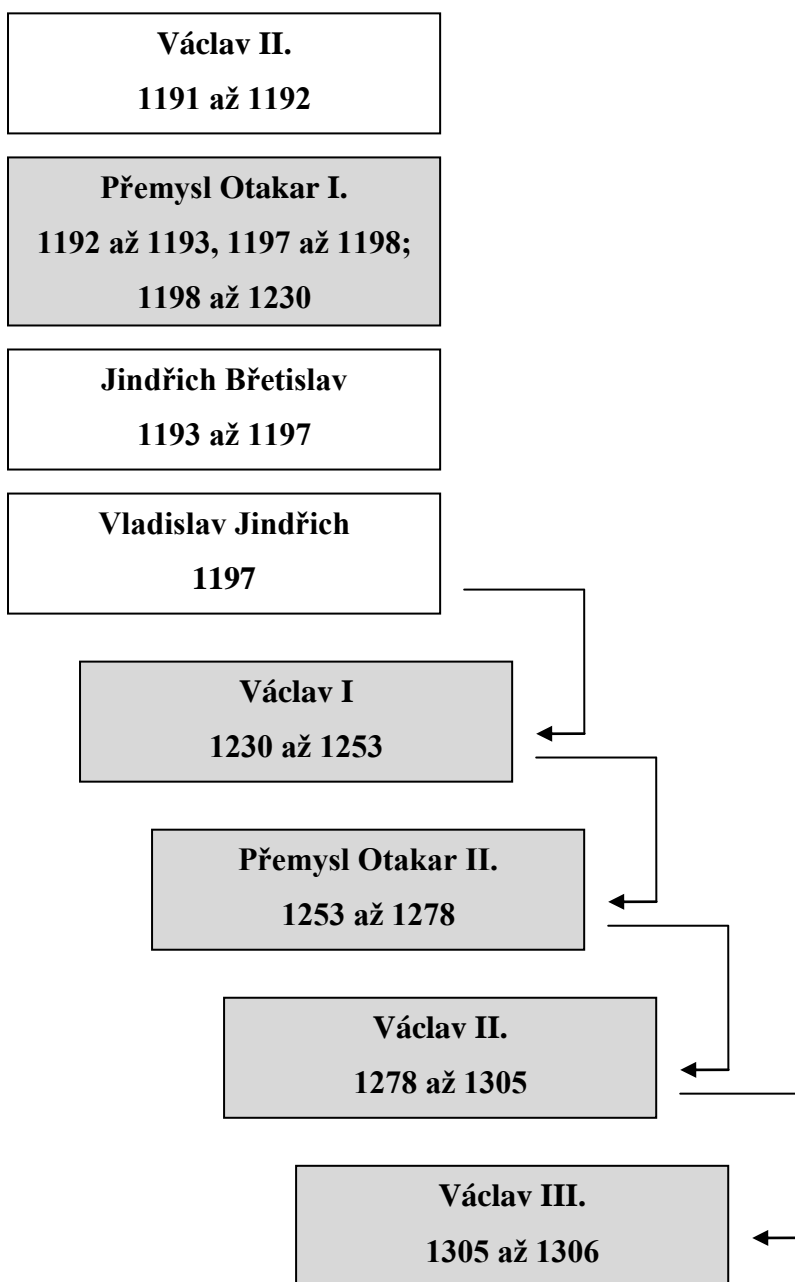
Some chapters deal with a fundamental characteristic of early Christianity and process of canonization. Particular characters are described as secular persons heading to a post-mort life. It was the most important aspect of life during the middle ages to gain a glory of heaven. Partially, the thesis focuses on legends and other sources that have been translated to Czech language.

12 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rodokmen Přemyslovců – základní vládnoucí linie

Vysvětlivky:

- Vztah otec / syn
- Čeští králové

Datace čerpány: BLÁHOVÁ, Marie a kolektiv. *Velké dějiny zemí Koruny české.*

Rodokmen Přemyslovců – základní vládnoucí linie, autorka.

Příloha č. 2. – Fotografická příloha

Bazilika sv. Jiří, pohled na románské věže. Zdroj: autorka.

Svatovítská katedrála, jižní pohled. Zdroj: autorka.

Rotunda svatého Petra a Pavla nad Starým Plzencem. Zdroj: autorka.

Anežský klášter. Zdroj: autorka.

Dovoluji si Vás oslovit s krátkým dotazníkem, který bude součástí mé bakalářské práce. Dotazník mi pomůže k získání důležitých dat, která budu později ve své práci zpracovávat. Dotazník se týká Vašeho vztahu k české historii. Má bakalářská práce se zabývá porovnáváním mýtů a reality rodu Přemyslovců. Bude sloužit uživatelům, kteří se snaží získat základní informace o tomto rodu. Dotazník je anonymní. Předem děkuji za Váš čas a za vyplnění tohoto dotazníku.

1. Je pojem Přemyslovci odvozen od bájného Přemysla Oráče?

ANO NE NEVÍM

2. Kníže Bořivoj se oženil s Ludmilou?

ANO NE NEVÍM

3. Byl Bořivoj pokřtěn?

ANO NE NEVÍM

4. Vychovávala Ludmila svého vnuka Václava?

ANO NE NEVÍM

5. Byla Ludmila zavražděna roku 921 na Tetíně?

ANO NE NEVÍM

6. Je Ludmila první přemyslovskou světící?

ANO NE NEVÍM

7. Znáte nějakou legendu o svatém Václavovi?

ANO NE NEVÍM

8. Byl Václavovým vrahem jeho bratr Boleslav?

ANO NE NEVÍM

9. Jsou Václavovy ostatky uloženy v Chrámu sv. Víta a sv. Václava v Praze?

ANO NE NEVÍM

10. Byl biskup Vojtěch Slavníkovec?

ANO NE NEVÍM

- 11. Navštívil(a) jste někdy rotundu sv. Petra ve Starém Plzenci?**
ANO NE NEVÍM
- 12. Stala se přemyslovská princezna Anežka představenou kláštera?**
ANO NE NEVÍM
- 13. Je křížovnický řád řádem církevním?**
ANO NE NEVÍM
- 14. Byla Anežka Přemyslovna prohlášena za svatou v týdnu před listopadovou revolucí roku 1989?**
ANO NE NEVÍM
- 15. Byla Kosmova Kronika česká sepsána latinsky?**
ANO NE NEVÍM
- 16. Slyšel(a) jste někdy pojem Kristiánova legenda?**
ANO NE NEVÍM
- 17. „Spatřuji hrad, který pověstí nebes se dotkne,“ jsou slova věštby bájně kněžny Libuše?**
ANO NE NEVÍM
- 18. Je legenda čtením o světcích?**
ANO NE NEVÍM
- 19. Byl Vratislav II. první český král?**
ANO NE NEVÍM
- 20. Vymřeli Přemyslovci po meči smrtí Václava III.?**
ANO NE NEVÍM

Děkuji Vám za trpělivost při vyplnění dotazníku.